

Załącznik nr 1 do Zarządzenia Nr 426/2016
Prezydenta Miasta Tomaszowa Mazowieckiego
z dnia 10 listopada 2016 roku

**PROGRAM REWITALIZACJI
MIASTA TOMASZOWA MAZOWIECKIEGO
NA LATA 2016-2020
*z perspektywą do 2023 roku***



projekt – wersja I

Urząd Miasta w Tomaszowie Mazowieckim



Tomaszów Mazowiecki, lipiec - październik 2016

Wprowadzenie

Prace nad Programem Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020 zainicjowała Rada Miejska Tomaszowa Mazowieckiego, przyjmując w dniu 26 listopada 2015 roku Uchwałę Nr XIX/191/2015 w sprawie ustalenia kierunków działania dla Prezydenta Miasta w zakresie przygotowania programu. W załączniku do uchwały podkreślono, że Tomaszów Mazowiecki powinien być silną stolicą powiatu tomaszowskiego - ośrodkiem konsolidującym wszystkich partnerów samorządowych, społecznych i gospodarczych.

Rada Miejska Tomaszowa Mazowieckiego wskazała obszary szczególnie zainteresowania: ożywienie gospodarcze, politykę społeczną i rynek pracy, mieszkalnictwo, kształtowanie przestrzeni miejskiej oraz ochronę i wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego. Rada podkreśliła konieczność przeprowadzenia diagnozy społeczno-gospodarczej, która powinna wskazać obszary zdegradowane, z których wskazany zostanie obszar rewitalizacji.

Rada Miejska Tomaszowa Mazowieckiego szczególny nacisk położyła na partycypację społeczną oraz realizację zasady partnerstwa przy opracowywaniu programu rewitalizacji oraz wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych. Udział mieszkańców, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców działających na obszarach zdegradowanych i wskazanych do rewitalizacji jest bowiem elementem kształtowania odpowiedzialności za swoje otoczenie.

Prezydent Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, realizując uchwałę Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego, powołał Zarządzeniem Nr 40/2016 z dnia 25 stycznia 2016 roku zespół do opracowania Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020. Miarą odpowiedzialności Prezydenta Miasta za planowanie przyszłych działań rewitalizacyjnych, było wskazanie do prac w zespole swoich Zastępców oraz Dyrektorów Wydziałów Urzędu Miasta związanych z realizacją zagadnień ze sfery spraw społecznych, kultury, planowania przestrzennego i inwestycji, wspieranych przez osoby realizujące projekty o szczególnym znaczeniu dla rozwoju Miasta.

Słowa szczególnego uznania należą się Mieszkańcom Tomaszowa Mazowieckiego, którzy poprzez udział w I edycji Tomaszowskiego Budżetu Obywatelskiego, aktywnie włączyli się w proces kształtowania przestrzeni, w której mieszkają, pracują i odpoczywają. Jednym z wyłonionych do realizacji w roku 2016 projektów jest „Park Niebrowski – przestrzeń publiczna kształtowana z udziałem mieszkańców”, obejmujący m.in. cykl warsztatów i spotkań moderowanych przez specjalistów z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach którego powstaje projekt zagospodarowania funkcjonalno-przestrzennego obszaru znajdującego się w środku największego, tomaszowskiego osiedla. Kolejna inicjatywa, dotycząca „Zagospodarowania skweru przy ul. Wrzosowej na Park Miejski Michałówek”, nie zyskała wystarczającego poparcia mieszkańców w 2016 roku ale już w kolejnej edycji wygrała głosowanie w swoim rejonie. Obie te inicjatywy dotyczą obszarów, które na podstawie przeprowadzonej diagnozy, zostały wskazane jako obszary zdegradowane. Pokazuje to, że Mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego chcą wziąć odpowiedzialność za kształtowanie miejsca, w którym żyją.

I. Analiza społeczno-gospodarcza Miasta (identyfikacja problemów i potencjałów)

Rewitalizacja to programowana interwencja publiczna, której zadaniem jest oddziaływanie na zdegradowane środowisko miejskie, a obszarem rewitalizacji staje się ten fragment Miasta, który wskazuje wielowymiarowa i przekrojowa analiza sytuacji społeczno-gospodarczej. Wiarygodna analiza jest podstawą wskazania obszarów zdegradowanych oraz delimitacji obszaru rewitalizacji. Podstawą do delimitacji i wyboru obszaru rewitalizacji powinny być obiektywne wskaźniki sytuacji społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej i technicznej. Wskaźniki te powinny być dostępne i łatwo mierzalne, tak aby możliwe było monitorowanie realizowanych działań.

Procedura weryfikacji programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej Regionalnym programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 pod kątem zgodności z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020, nakłada na samorząd przygotowujący program rewitalizacji obowiązek dokonania dla całego obszaru gminy opisu sytuacji w sferach: społecznej, gospodarczej, środowiskowej, funkcjonalno-przestrzennej oraz technicznej. Dodatkowo wymaga się pogłębionej analizy kwestii społecznych dla określenia potrzeb i podjęcia wyprzedzających działań o charakterze społecznym. Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki, zleciła wykonanie diagnozy społeczno-gospodarczej dla całego miasta ze wskazaniem na konieczność wykonania pogłębionej analizy problemów ze sfery społecznej oraz wskazaniem na występowanie zjawisk kryzysowych w innych sferach.

1. Założenia metodologiczne diagnozy

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki zleciła przeprowadzenie diagnozy społeczno-gospodarczej oraz wyznaczenie na jej podstawie obszarów zdegradowanych, umożliwiających wskazanie obszaru rewitalizacji, podmiotowi zewnętrznemu. Elementy diagnozy musiały spełniać wymagania zapisane w „Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020” opracowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju i ogłoszonych w dniu 3 lipca 2015 roku oraz w Ustawie z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r. poz. 1777).

Wykonawca diagnozy zobowiązany był do przedstawienia i realizacji programu badawczego, uwzględniającego zjawiska społeczne, gospodarcze, środowiskowe, funkcjonalno-przestrzenne oraz z zakresu infrastruktury technicznej. Zamawiający wskazał na konieczność przeprowadzenia zarówno analizy danych zastanych (desk research), jak i badań reaktywnych (jakościowych).

Wykonawca diagnozy przedstawił program badawczy, zakładający w ramach analizy danych zastanych pomiar następujących wskaźników dla całego miasta:

a) ze sfery społecznej:

- liczba osób korzystających z zasiłków pomocy społecznej,
- liczba rodzin korzystających z zasiłków pomocy społecznej,
- średnia wysokość zasiłków,
- udział osób niepełnosprawnych korzystających ze wsparcia ośrodka pomocy społecznej,
- liczba przestępstw,
- liczba ofiar przemocy domowej / niebieskie karty,
- liczba osób skierowanych na przymusowe leczenie alkoholowe
- liczba osób korzystających z lokalnej bazy kulturalnej,
- frekwencja w wyborach,
- przyrost naturalny;

b) ze sfery gospodarczej:

- odsetek osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie ludności,
- liczba zarejestrowanych podmiotów gospodarczych,
- liczba nowozarejestrowanych podmiotów gospodarczych,
- odsetek osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym lub poniżej w liczbie bezrobotnych,
- odsetek bezrobotnych w stosunku do liczby osób w wieku produkcyjnym,
- poziom dochodów ludności,
- dochody gminy;

c) środowiskowych:

- poziom emisji substancji szkodliwych w powietrzu,
- ilość substancji szkodliwych odprowadzanych do wód i gleby,
- liczba wymierzonych kar za zanieczyszczanie środowiska;

d) przestrzenno-funkcjonalnych:

- przeciętna powierzchnia użytkowa lokalu na osobę,
- odsetek budynków objętych ochroną konserwatorską,
- odsetek budynków socjalnych / z mieszkaniami socjalnymi;

e) z zakresu infrastruktury technicznej:

- liczba podmiotów publicznych nieprzystosowanych dla osób niepełnosprawnych,
- liczba mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne,
- jakość nawierzchni dróg.

Na etapie realizacji badań, Wykonawca uwzględnił propozycje nowych wskaźników, które w ocenie Zamawiającego mogą być przydatne w lepszym zobrazowaniu sytuacji społeczno-gospodarczej. W sferze społecznej, w ramach pomiaru aktywności społecznej, dodano wskaźniki: projekty zgłoszone do I edycji Tomaszowskiego Budżetu Obywatelskiego 2016 oraz aktywne organizacje pozarządowe (na podstawie sprawozdania z realizacji programu współpracy z organizacjami pozarządowymi za 2014 rok).

Analizowane dane zostały zestawione z tożsamymi danymi dla miast o podobnej wielkości z województwa łódzkiego (Bełchatów, Pabianice, Piotrków Trybunalski) oraz z innych regionów Polski (Tczew – woj. pomorskie, Leszno i Konin – woj. wielkopolskie oraz Głogów – woj. dolnośląskie).

W wyniku analizy danych zastanych oraz porównania danych dla miast o podobnej wielkości, Wykonawca wskazał zjawiska problemowe i czynniki ryzyka dla Tomaszowa Mazowieckiego oraz wskazał obszary zdegradowane, które następnie zostały poddane badaniom jakościowym.

W zakresie badań reaktywnych (jakościowych), Wykonawca zaproponował przeprowadzenie indywidualnych wywiadów pogłębionych (IDI) z przedstawicielami:

- a) Zamawiającego w zakresie prowadzonych i planowanych przez Gminę Miasto Tomaszów Mazowiecki działań rewitalizacyjnych;
- b) środowiska gospodarczego w Tomaszowie Mazowieckim w zakresie możliwości włączenia się przedsiębiorców w procesy rewitalizacyjne;
- c) instytucji społecznych w zakresie organizacji systemu pomocy społecznej na obszarze rewitalizacji.

W ramach badań jakościowych, Wykonawca także uwzględnił uwagi Zamawiającego i wyodrębnił do indywidualnych wywiadów pogłębionych przedstawicieli sektora organizacji pozarządowych. Łącznie przeprowadzono 14 wywiadów, w ramach których respondentom pokazano wyniki analizy danych zastanych wraz ze wskazaniem zjawiska i czynniki ryzyka dla Tomaszowa

Mazowieckiego oraz wskazane obszary zdegradowane, a następnie zbierano ich opinie i uwagi w zakresie potrzeb rewitalizacyjnych.

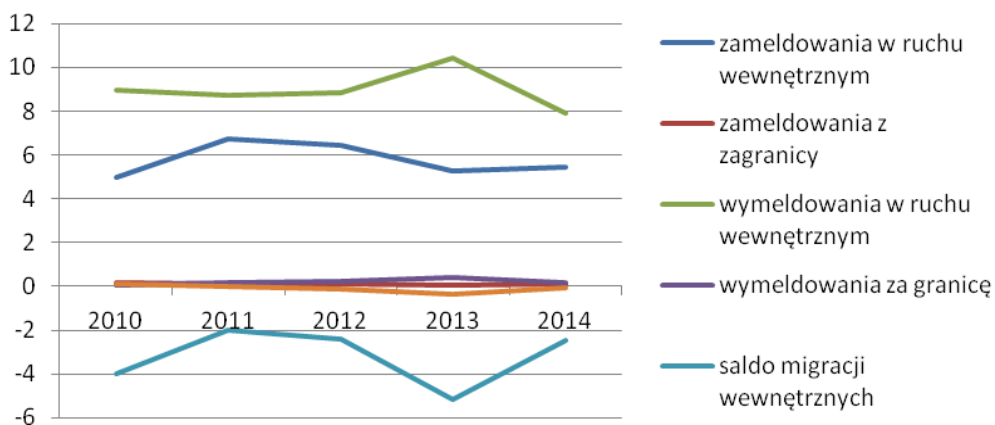
Z przeprowadzonej w okresie od kwietnia do czerwca 2016 roku diagnozy społeczno-gospodarczej Wykonawca sporządził raport końcowy, z którego najważniejsze wnioski przedstawiono poniżej. W niektórych obszarach, informacje uzupełniono o dane z innych źródeł oraz opracowań, będących w posiadaniu Urzędu Miasta w Tomaszowie Mazowieckim. Pełny raport dostępny jest na: <http://www.tomaszow-maz.pl/urząd-miasta/wydzialy/biuro-partnerstwa-i-rozwoju/konsultacje-spoeczne/biezace-konsultacje>

2. Analiza zjawisk społecznych

Poniżej przedstawiono opis problemów ze sfery społecznej Miasta Tomaszowa Mazowieckiego. Autorzy diagnozy społeczno-gospodarczej pokazali w niej tylko te obszary, które uznali za problemowe i wymagające interwencji.

2.1. Demografia

Tomaszów Mazowiecki, jak większość miast w województwie łódzkim, zmaga się z problemem depopulacji – liczba mieszkańców nieznacznie ale systematycznie maleje o około 400 osób rocznie. Składają się na to stosunkowo niski wskaźnik urodzeń w przeliczeniu na 1000 mieszkańców (ok. 8,8), który jest niższy niż średnia w województwie oraz ujemna wartość przyrostu naturalnego (-229 w 2014 r.), co jest jedną z najniższych wartości wśród wszystkich porównywalnych Miast. W Mieście występuje także ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych. Dane GUS z 2014 r. wskazują na migrację wewnętrzną na poziomie -160 osób oraz migrację zagraniczną na poziomie -4 osób.

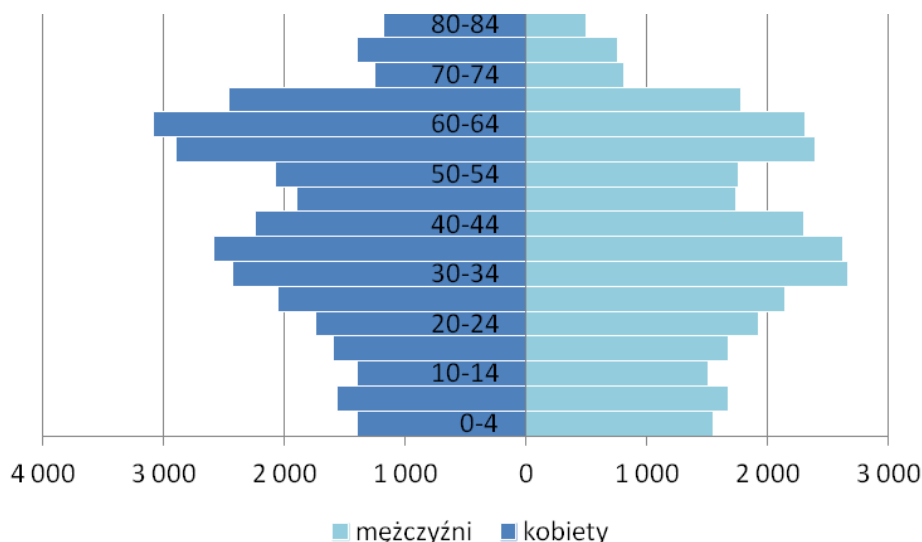


rys. 2. Wskaźniki dotyczące migracji w Tomaszowie Mazowieckim w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w latach 2010-2014

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 12

W Tomaszowie Mazowieckim mieszka 11 056 osób w wieku przedprodukcyjnym (do 17 lat), 39 069 osób w wieku produkcyjnym oraz 14 388 osób w wieku poprodukcyjnym. Taka struktura wieku mieszkańców jest podobna dla wszystkich analizowanych Miast, natomiast wyraźnie widać dwa wyże demograficzne, pierwszy dla grupy wiekowej 55-70 lat, drugi dla grupy 30-45 lat. W pierwszym przedziale najwięcej jest kobiet w wieku 60-64 lat, w drugim mężczyzn w wieku 30-34

lat. Z wiekiem związany jest wskaźnik obciążenia demograficznego, oznaczający ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Tomaszów Mazowiecki ze wskaźnikiem na poziomie 65,1 jest na pierwszym miejscu w grupie porównywanych miast, co jest bardzo niekorzystne dla sytuacji finansowej samorządu lokalnego.

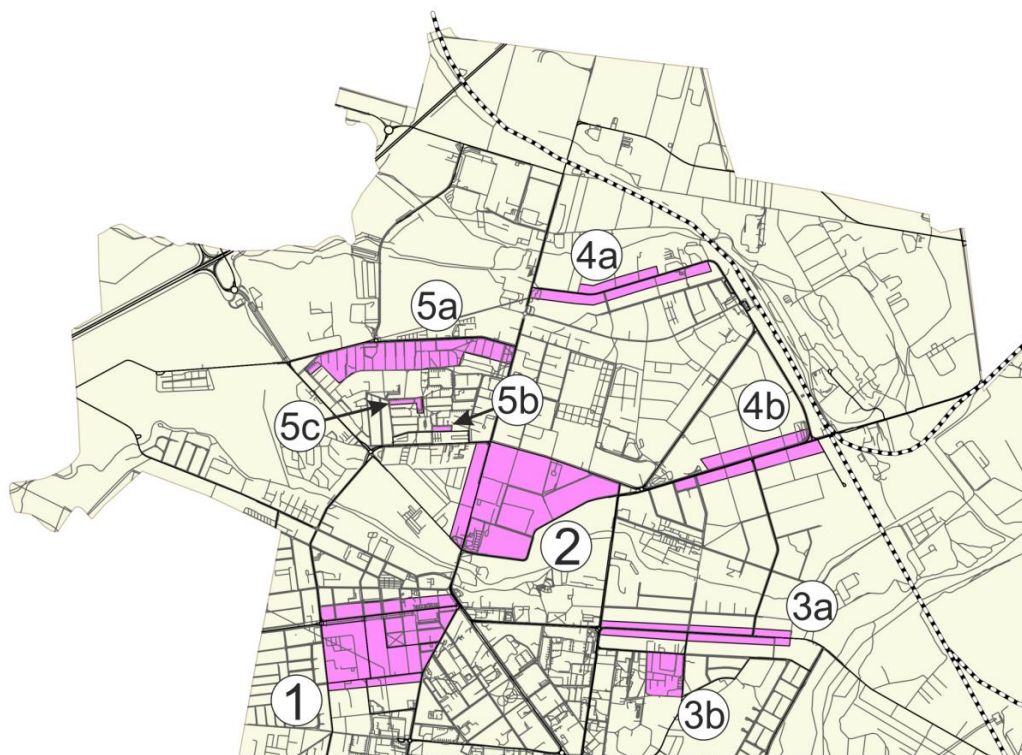


wykres 1. Liczba ludności w Tomaszowie Mazowieckim wg funkcjonalnych grup wieku w 2014 r.
 źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 8

Sytuacja demograficzna Tomaszowa Mazowieckiego nie jest dobra, niemniej można zauważyć zjawiska korzystne: wzrost liczby zawieranych małżeństw oraz nieduży ale stały dopływ mieszkańców.

2.2. Pomoc społeczna

Liczba osób w gospodarstwach domowych korzystających z pomocy społecznej, świadczonej przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Tomaszowie Mazowieckim, jest drugą najwyższą wśród analizowanych miast o podobnej wielkości. Na podstawie danych MOPS, obejmujących m.in. rodziny korzystające z pomocy społecznej, wypłacane zasiłki mieszkaniowe, osoby niepełnosprawne korzystające z pomocy MOPS oraz skierowania na przymusowe leczenie odwykowe, sporządzono mapę obszarów, w których mieszka największa liczba osób korzystających ze wsparcia społecznego.



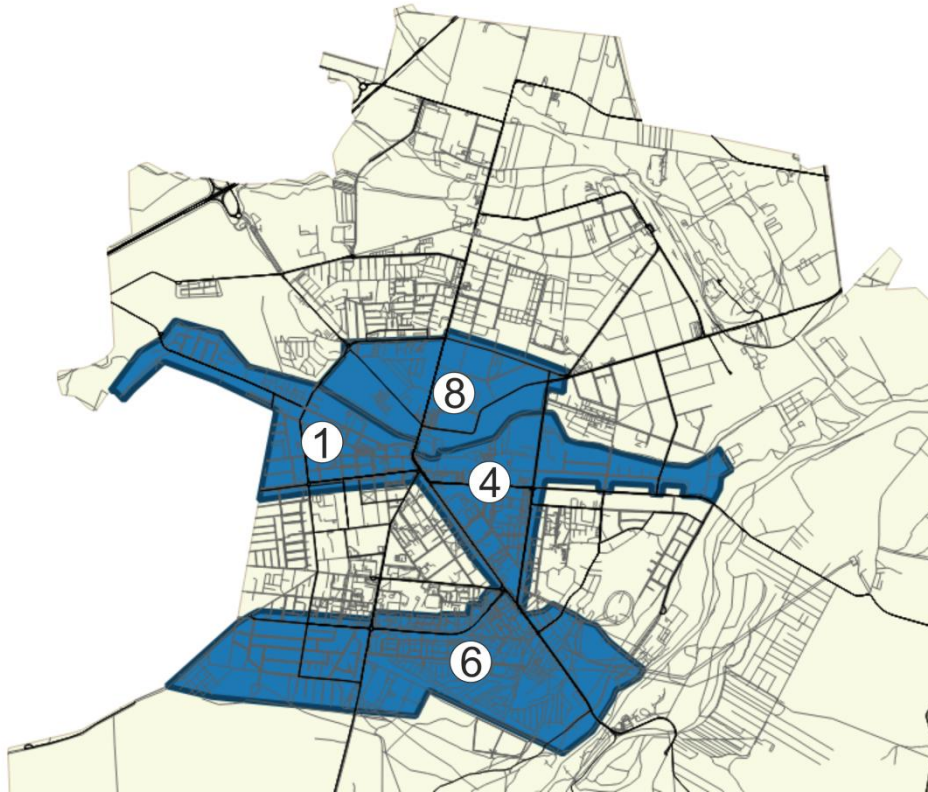
rys. 3. Obszary, na których zamieszkuje najwięcej osób korzystających ze wsparcia MOPS
 źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 13

Zidentyfikowane obszary problemowe to:

- 1 – Aleje Marszałka J. Piłsudskiego – ul. B. Joselewicza – ul. J. Słowackiego – ul. Legionów;
- 2 – ul. Warszawska – ul. Gen. Grot-Roweckiego – ul. Konstytucji 3-go Maja;
- 3a – ul. Mireckiego;
- 3b – ul. Niska – ul. Mazowiecka – ul. Topolowa – ul. Akacyjowa;
- 4a – ul. Główna;
- 4b – ul. Spalska;
- 5a – ul. Zawadzka – ul. Dzieci Polskich;
- 5b – ul. Dubois;
- 5c – ul. Mielczarskiego.

2.3. Bezpieczeństwo publiczne

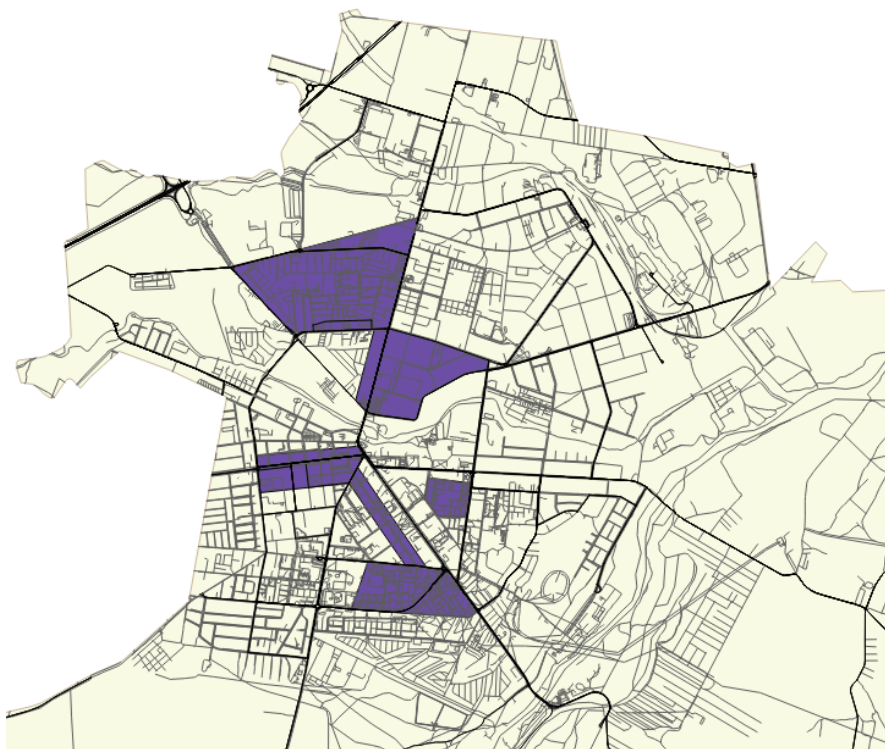
Na podstawie danych udostępnionych przez Komendę Powiatową w Policji w Tomaszowie Mazowieckim za I kwartał 2016 roku, opracowano mapę rejonów o niekorzystnych statystykach przestępstw. Uwzględniono w niej m.in.: rozboje i pobicia, uszkodzenia mienia, włamania i kradzieże oraz liczbę zatrzymanych nietrzeźwych kierowców.



rys. 4. Rejony o niekorzystnych statystykach przestępczości,
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 17

Najgorsze wyniki uzyskał rejon pl. Kościuszki, Alei Marszałka J. Piłsudskiego i ulic do nich przylegających oraz rejon ul. Głowackiego, ul. Majowej i Parku Miejskiego. Do obszarów problemowych można też zaliczyć rejon ul. św. Antoniego, Mazowieckiej, Oskara Lange i Zielonej oraz ul. Barlickiego, Konstytucji 3-go Maja i Hugo Kołłątaja.

Do sfery bezpieczeństwa – oprócz tradycyjnie rozumianych przestępstw – zaliczono także obszary nasilonego występowania przemocy w rodzinie. W oparciu o liczbę wszczętych w 2015 roku procedur „Niebieskiej Karty” wskazano następujące obszary problemowe.



rys.5. Obszary nasilonego występowania procedury Niebieskiej Karty,
 źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 15

Należy zaznaczyć, że tożsame obszary można wskazać jeśli chodzi o występowanie problemu opieki nad dziećmi pod wpływem alkoholu.

2.4. Aktywność społeczna i obywatelska

Miarą aktywności mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego jest udział w konsultacjach społecznych dotyczących pierwszej edycji budżetu obywatelskiego oraz działalności organizacji pozarządowych i podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego.

W I edycji Tomaszowskiego Budżetu Obywatelskiego zagłosowało 6 729 mieszkańców, którzy na projekty ogólnomiejskie i lokalne oddali łącznie 11 907 głosów. Projekty lokalne (4 rejony na terenie Miasta) dotyczyły głównie budowy placów zabaw i siłowni zewnętrznych oraz budowy miejsc parkingowych lub poprawy nawierzchni chodników. Wśród projektów ogólnomiejskich największe poparcie uzyskały projekty zmierzające do wytworzenia nowej jakości przestrzeni publicznej i nadania jej nowych funkcji:

- a) „Park Niebrowski – przestrzeń publiczna kształtowana z udziałem mieszkańców” - pomysł oparty na wizji wypracowanej przez młodzież z Zespołu Szkół nr 4 w czasie warsztatów edukacji architektonicznej i obejmujący zagospodarowanie dziedzińca szkoły, budowę miasteczka ruchu drogowego oraz przeprowadzenie dalszych konsultacji w zakresie zagospodarowania przestrzeni pomiędzy blokami największego tomaszowskiego osiedla;
- b) „Snowpark Baśniowa” – pomysł grupy tomaszowskich miłośników sportów zimowych na zagospodarowanie terenu wokół toru lodowego, który zarówno w zimie, jak i w lecie służyć będzie wszystkim zainteresowanym uprawianiem sportu i rekreacją na świeżym powietrzu.

W 2014 roku Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki zleciła 38 organizacjom realizację zadań publicznych w obszarach:

- pomoc społeczna, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans tych rodzin i osób;
- ochrona zdrowia, w tym szczególnie na przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym oraz wspieranie rodziny i systemu pieczy zastępczej;
- nauki, szkolnictwa wyższego, edukacji, oświaty i wychowania;
- porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- działalności na rzecz osób w wieku emerytalnym;
- kultura, sztuka, ochrona dóbr kultury i dziedzictwa narodowego;
- wspierania i upowszechniania kultury fizycznej, turystyki i krajoznawstwa;
- podtrzymywania i upowszechniania tradycji narodowej, pielęgnowania polskości oraz rozwoju świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego.



rys. 6. Lokalizacja organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego, które otrzymały dotacje na realizację zadań publicznych w 2014 r.

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 22

Największa koncentracja organizacji pozarządowych oraz podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego występuje w alejach Piłsudskiego oraz na ul. św. Antoniego, należy jednak pamiętać, że lokalizacja siedziby organizacji nie oznacza, że jest to jedyne miejsce jej działania.

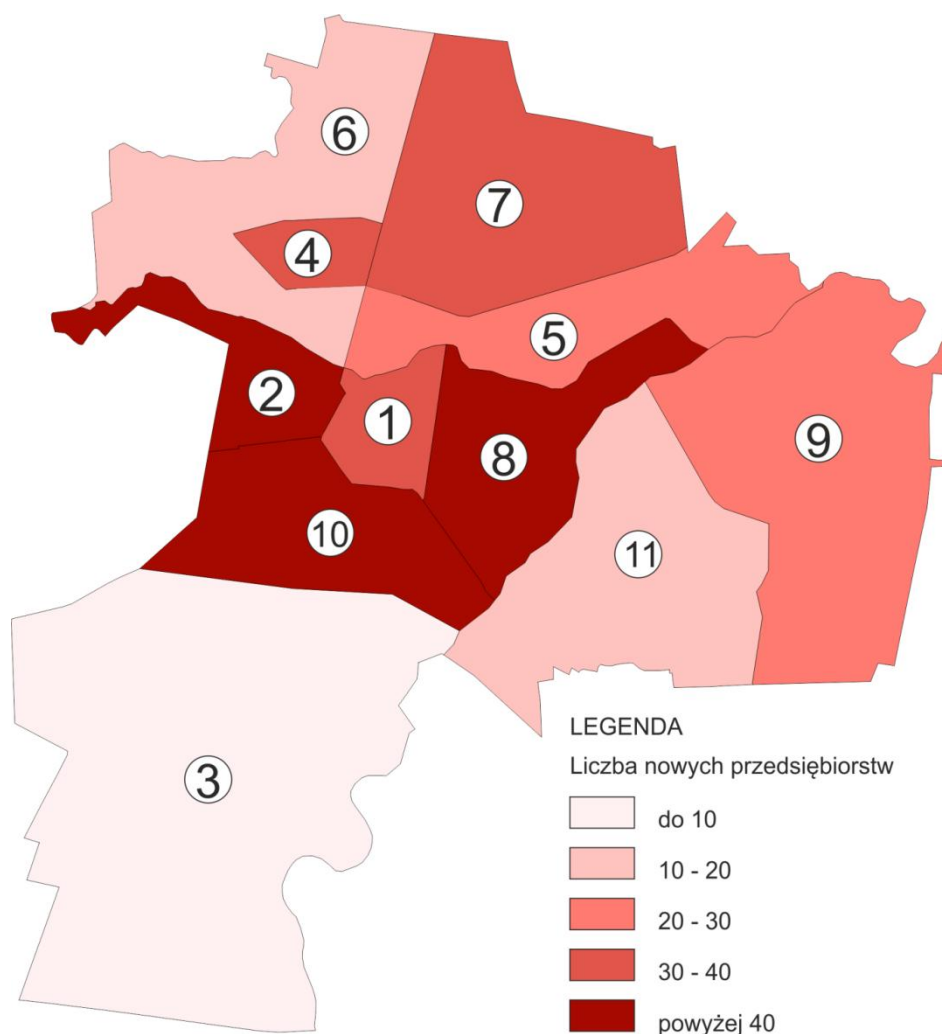
3. Sfera gospodarcza

Miarą istotności aspektów gospodarczych dla działań rewitalizacyjnych jest lista wskaźników rezultatu bezpośredniego, zapisana w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 dla Osi VI. Rewitalizacja i potencjał endogeniczny regionu. Lista ta zawiera tylko jedną pozycję – liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach. Niemniej analiza sfery gospodarczej wymaga

odniesienia się nie tylko do liczby przedsiębiorstw ale także do innych, mierzalnych wskaźników rozwoju gospodarczego.

3.1. Podmioty gospodarcze

Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w Tomaszowie Mazowieckim na koniec 2015 roku wyniosła 5 430 i była to najniższa wartość wśród porównywanych Miast, niższa także od średniej dla województwa łódzkiego. Systematycznie maleje liczba przedsiębiorstw nowo zarejestrowanych, gdzie od 2010 roku odnotowano spadek aż o 34,9 % i jest to także najwyższa wartość wśród porównywanych Miast. Nieznacznie zmienia się natomiast liczba przedsiębiorstw wyrejestrowywanych, gdzie w stosunku do 2014 roku liczba podmiotów gospodarczych zmniejszyła się jedynie o 1,2%.



rys. 7. Liczba nowych przedsiębiorstw w 2015 r.

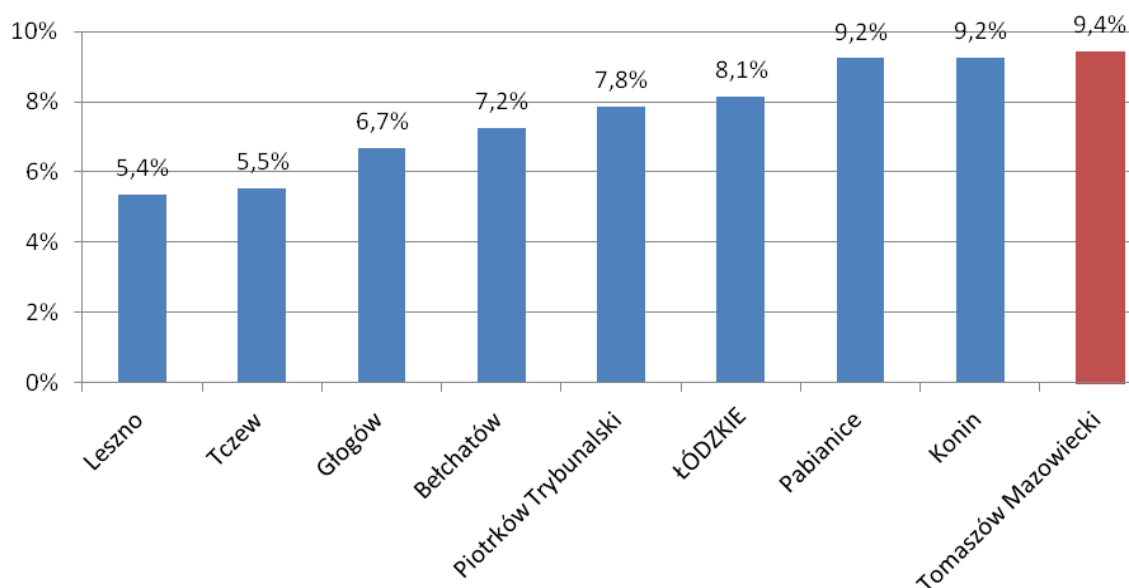
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 26

Największa liczba podmiotów gospodarczych (prawie 50%) prowadzi działalność handlową, w tym handel detaliczny, następnie najwięcej przedsiębiorców działa w branżach: przetwórstwo przemysłowe (prawie 11%) i budownictwo (10,5%). Te dwie branże wykazują największy potencjał rozwojowy i mogą być elementem budowania przewagi konkurencyjnej Tomaszowa Mazowieckiego w regionie.

3.2. Rynek pracy

W Tomaszowie Mazowieckim na 1000 mieszkańców przypada 225 osób pracujących, co jest wartością wyższą od średniej województwa łódzkiego. W Mieście występuje jednak ujemne saldo przyjazdów i wyjazdów do pracy do innych gmin o wartości -327 osób, co może świadczyć o braku odpowiednich miejsc pracy.

Na dzień 31 marca 2016 roku, Powiatowy Urząd Pracy wykazywał 3 198 osób bezrobotnych z terenu Tomaszowa Mazowieckiego. Uwagę zwraca liczba kobiet pozostających – 1 552, osób długotrwale bezrobotnych – 1 057 oraz liczba osób bezrobotnych w wieku 18-44 lat – 1 975. Udział bezrobotnych wśród ludności w wieku produkcyjnym w 2014 roku wyniósł 9,4% i był najwyższą wartością spośród porównywanych miast oraz wyższą od średniej dla województwa łódzkiego.



wykres 2. Liczba bezrobotnych wśród ludności w wieku produkcyjnym w 2014 r.
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 29

3.3. Turystyka

Dane GUS za 201 rok wskazują, że Miasto Tomaszów Mazowiecki odwiedziło 9 361 turystów, z których 1 090 było z zagranicy. W tym samym czasie w Mieście udzielono 23 451 noclegów, a wskaźnik miejsc noclegowych na 1 000 mieszkańców w porównaniu do innych porównywanych miast wypada bardzo dobrze. Dane te pokazują jednak, że Miasto odwiedza zdecydowanie mniej turystów niż porównywane miasta, a średnia wielkość udzielonych noclegów na 1 000 mieszkańców zdecydowanie odstaje od średniej dla województwa łódzkiego (Tomaszów Mazowiecki – 41,4, województwo łódzkie – 85,4).

Jednocześnie dane za 2015 rok z Wydziału Kultury, Promocji i Turystyki Urzędu Miasta dotyczące liczby osób, które odwiedziły biletowane elementy produktu turystycznego „Tomaszowska Okrąglica”, wskazują odpowiednio ok. 30 tys. odwiedzających Skansen Rzeki Pilicy oraz ok. 37 tys. odwiedzających Podziemną Trasę Turystyczną „Groty Nagórzyckie”.

3.4. Finanse samorządu

W 2015 roku dochody Tomaszowa Mazowieckiego wyniosły ok. 189 ml zł, a wydatki ok. 181,2 mln zł, Zadłużenie Miasta kształtowało się na poziomie 41,3 %, przy średniej dla województwa łódzkiego 44%. Dochody Miasta z tytułu podatków i opłat wyniosły ok. 76,1 mln zł, natomiast największa grupa wydatków dotyczyła oświaty i wychowania – ok. 71,3 mln zł i pomocy społecznej – 42,3 mln zł.

Plan budżetu Miasta na rok 2016, przyjęty w grudniu 2015 roku, określił wysokość dochodów na poziomie 187,2 mln zł, a wydatków na poziomie 184,8 mln zł. Dochody Miasta z tytułu podatków i opłat wyniosły ok. 82,3 mln zł, natomiast największa grupa wydatków dotyczyła ponownie oświaty i wychowania – 72 mln zł i pomocy społecznej – 38,8 mln zł.

Sytuacja finansowa Miasta jest stabilna i pozostawia margines na realizację nowych projektów, niemniej analiza Wieloletniej Prognozy Finansowej wskazuje na kumulację w najbliższych dwóch latach spłaty zadłużenia z tytułu projektów zrealizowanych w latach 2008-2014.

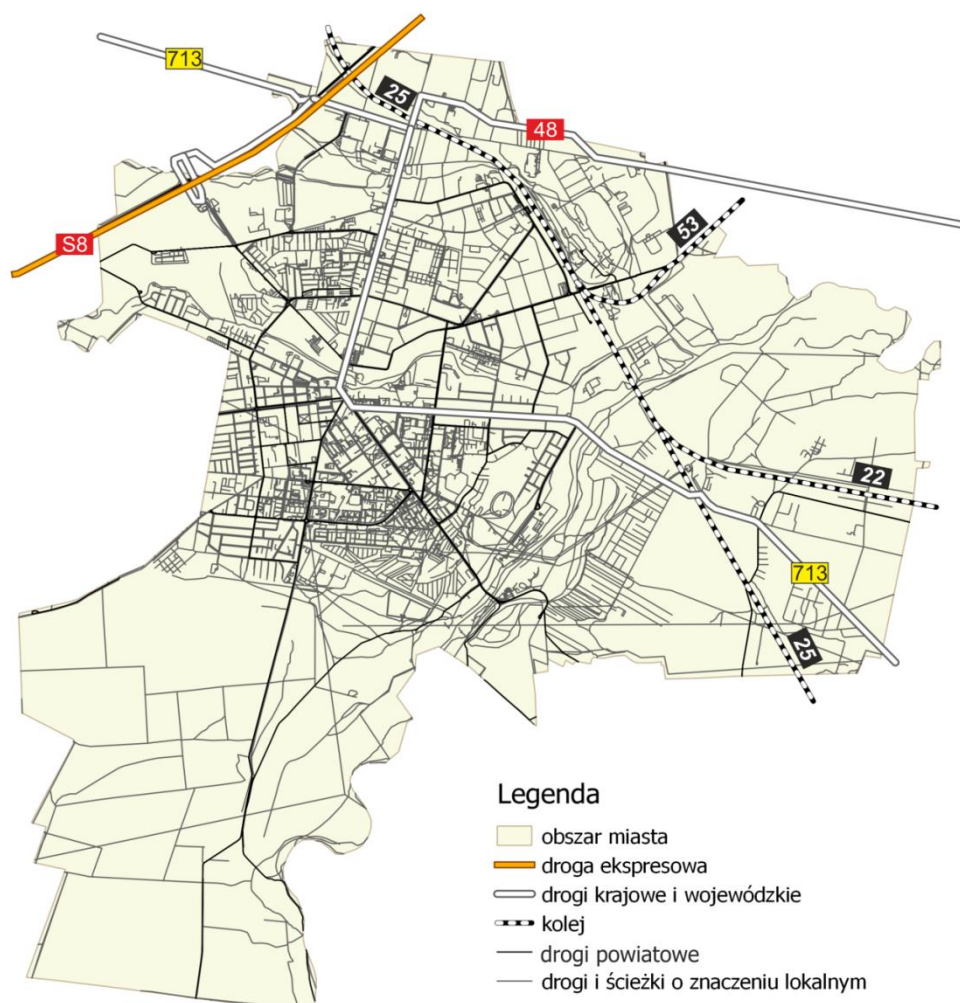
4. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Tomaszów Mazowiecki jest miastem o relatywnie dużej powierzchni – zajmuje 4130 ha i przy liczbie mieszkańców na koniec 2014 roku w wysokości 64 513 osób wykazuje gęstość zaludnienia równą 1 562 os/m².

Tomaszów Mazowiecki położony jest przy dwóch ważnych arteriach komunikacyjnych – drodze ekspresowej S8, prowadzącej z Białegostoku przez Warszawę do Wrocławia (droga międzynarodowa E-67) oraz drodze krajowej nr 48, zaczynającej się w Mieście i prowadzącej przez Białobrzegi, Kozienice, Dęblin i Kock do wschodniej granicy Polski. Przez Miasto przebiega także droga wojewódzka nr 713 prowadząca z Łodzi w kierunku Opoczna, wskazana w badaniach natężenia ruchu z 2010 roku, jako jedna z najbardziej obciążonych dróg w województwie łódzkim.

Przez Tomaszów Mazowiecki przebiegają 3 linie kolejowe, dwie o znaczeniu pierwszorzędym: nr 22 Tomaszów Mazowiecki – Radom o długości 87,7 km oraz nr 25 Łódź – Dębica długości 323,6 km i jedna lokalna nr 53 Tomaszów Mazowiecki – Spała o długości 8 km.

Najbliżej położonym lotniskiem cywilnym jest Port Lotniczy Łódź, znajdujący się w odległości 56,1 km od Tomaszowa Mazowieckiego. najbliższym lotniskiem typu cargo i jednocześnie największym lotniskiem krajowym jest Lotnisko Chopina w Warszawie położone w odległości 109 km.



rys. 8. Układ głównych ciągów komunikacyjnych Tomaszowa Mazowieckiego
 źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 34

4.1. Gospodarka mieszkaniowa

Według stanu na koniec 2014 roku w Tomaszowie Mazowieckim przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania wyniosła 59,2 m², natomiast na osobę przypadało 24,5 m², co stanowi wartości niższe niż średnia dla województwa łódzkiego.

W 2015 roku w Tomaszowie Mazowieckim oddano do użytku zaledwie 43 mieszkania oraz 5 719 m² powierzchni użytkowej, co jest liczbą najniższą dla Miasta od 2005 roku i spowodowało spadek z pierwszej pozycji wśród porównywanych Miast na koniec 2014 roku, na ostatnie miejsce w roku 2015.

Pod względem wyposażenia mieszkań w infrastrukturę, Tomaszów Mazowiecki wypada podobnie jak inne analizowane miasta, choć znajduje się zazwyczaj w grupie o najniższej wartości wskaźników. Najgorzej, wśród badanych miast, Tomaszów Mazowiecki wypada pod względem wyposażenia w centralne ogrzewanie, choć wartość 82,4 % jest nieznacznie wyższa od średniej dla województwa łódzkiego.

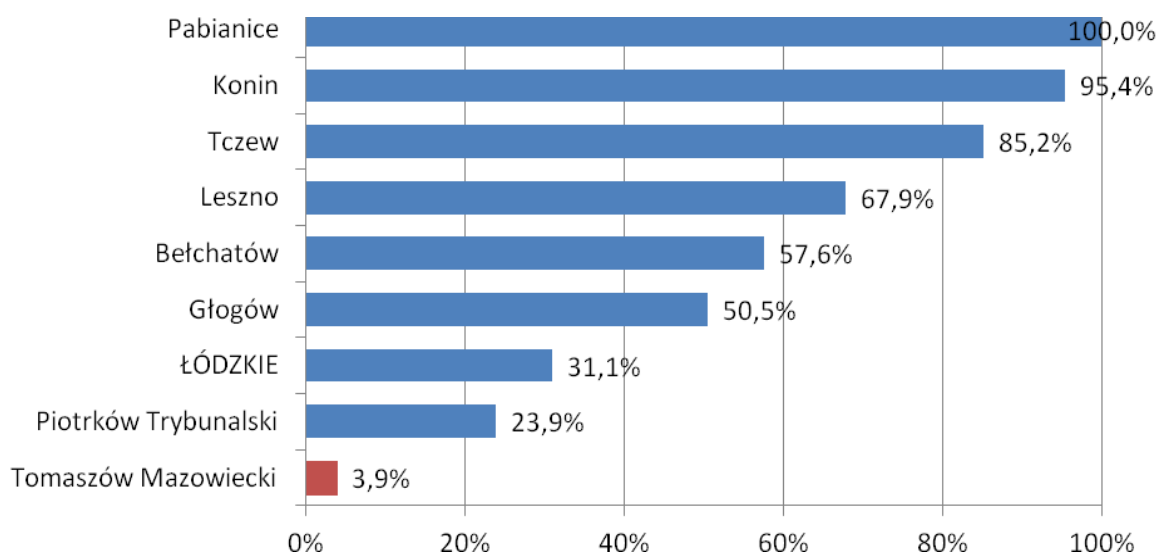
Miasta	Rodzaj wyposażenia mieszkań		
	wodociąg	łazienka	centralne ogrzewanie
ŁÓDZKIE (w miastach)	97,1%	90,1%	82,2%
Pabianice	94,3%	86,6%	79,0%
Bełchatów	99,3%	97,8%	96,2%
Tomaszów Mazowiecki	95,4%	89,0%	82,4%
Piotrków Trybunalski	98,5%	92,3%	81,3%
Konin	99,2%	97,8%	94,1%
Leszno	99,7%	96,7%	86,1%
Głogów	99,9%	99,5%	98,3%
Tczew	99,9%	93,6%	84,8%

tabela 1. mieszkania wyposażone w instalacje w % ogółu mieszkań w 2014 r.
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 38

W Tomaszowie Mazowieckim znajduje się 148 mieszkań socjalnych, co stanowi 5,2% ogółu mieszkań. Wskaźnik ten lokuje Miasto na ostatnim miejscu w grupie porównywalnych Miast oraz wypada poniżej średniej dla województwa łódzkiego (7,5%).

4.2. Gospodarka przestrzenna

W Tomaszowie Mazowieckim miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego pokryte jest 333 ha, co stanowi 8% jego powierzchni. W 2014 roku było to zaledwie 3,9%, co jest wartością zdecydowanie odstającą od pozostałych porównywanych miast oraz od średniej województwa łódzkiego.

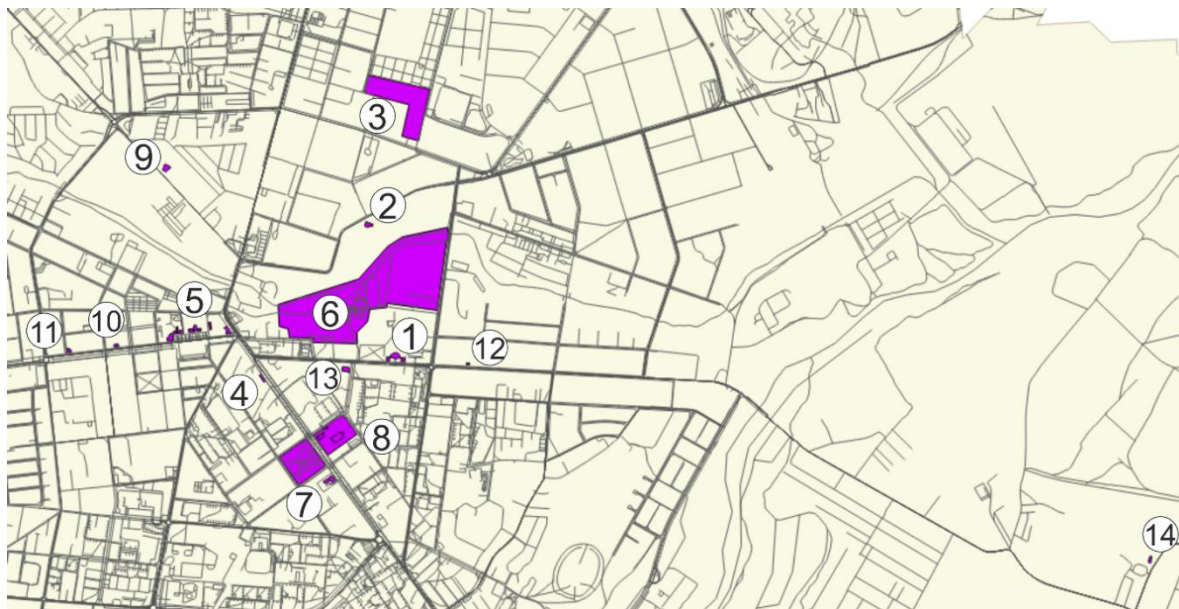


wykres 3. Udział powierzchni objętej obowiązkowymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w 2014 roku.

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 41

4.3. Zabytki

W Tomaszowie Mazowieckim zlokalizowane jest wiele zabytków pochodzących głównie z XIX i początków XX wieku. Najstarszym obiektem jest drewniany kościół p.w. św. Marcina bpa z 1746 roku położony we wschodniej dzielnicy Miasta – Białobrzegi. Większość zabytków, wpisana do rejestru zabytków nieruchomych województwa łódzkiego zlokalizowana jest centralnej części Miasta.



rys. 9. zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa łódzkiego, zlokalizowane w granicach Miasta
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 43

Nr na mapie	Nazwa obiektu/obiektów
1	Bank z oficynami, ul. Mościckiego 33, 1923
2	Budynek administracyjny d. Fabryki Landsberga, ul. Konstytucji 3 Maja 46, 1900
3	Cmentarz żydowski, ul. Ugaj - Smutna - 18 Stycznia, poł. XIX
4	Dom, ul. Św. Antoniego 22, poł. XIX
5	Jatki, ob. Galeria „Pod Akadami”, ul. Rzeźnicza 4, 1837
	Dom, pl. Kościuszki 22, 1830
	Kościół ewangelicki, ob. Polsko-katolicki p.w. Św. Ducha, pl. Kościuszki 21, 1823-29
	Dom, pl. Kościuszki 20, 1825
	Budynek mieszkalny z oficyną i otoczeniem, pl. Kościuszki 18
	Dom, pl. Kościuszki 17, poł. XIX
6	Dom, pl. Kościuszki 16, 1825
	Dom, ul. Św. Antoniego 10, 4 ćw. XIX
7	Zespół pałacowy Ostrowskich, ul. P.O.W. 11/15:
	<ul style="list-style-type: none"> • Park, ob. Miejski • Pałac, 1812
8	Park miejski im. Rodego, 1916-23
	Willa, ul. Św. Antoniego 42, 1907-09
9	Zespół kościoła par. Ewangelicko-augsburskiego, al. Św. Antoniego 37-39
	<ul style="list-style-type: none"> • Kościół z zieloną przykościelną • Plebania

	<ul style="list-style-type: none"> • Budynek gospodarczy • Ogrodzenie od al. Św. Antoniego i wewnętrzne ogrodzenie metalowe • Zieleń przykościelna
9	Willa, ul. Barlickiego 32, XIX
10	Dom, ul. J. Piłsudskiego 18, 1 poł. XIX
11	Zajazd, ob. Dom kultury, ul. J. Piłsudskiego 34, 1825
12	Dom, ul. Mireckiego 13, drewn., 1825
13	Budynek d. Szkoły Handlowej, ob. I Liceum Ogólnokształcące w Tomaszowie Maz., ul. Mościckiego 22/24
14	Kościół par. P.w. Św. Marcina bpa, drewn., 1746

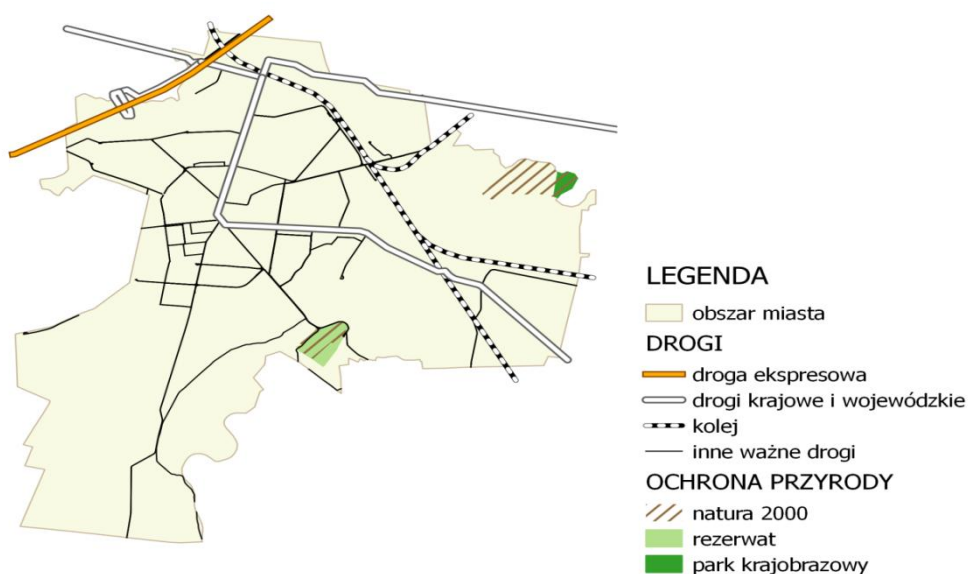
tabela 2. zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa łódzkiego, zlokalizowane w granicach Miasta
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszów Mazowiecki, str. 43-44

5. Środowisko i ochrona przyrody

Tomaszów Mazowiecki i jego najbliższe okolice charakteryzują się dużym zróżnicowaniem środowiska przyrodniczego, które umożliwia bytowanie wielu gatunkom roślin i zwierząt. Zadaniem Miasta jest takie kształtowanie jego rozwoju aby zapewnić równowagę pomiędzy wzrostem gospodarczym, podniesieniem warunków życia mieszkańców a poszanowaniem środowiska naturalnego.

5.1. Ochrona przyrody

W Tomaszowie Mazowieckim znajdują się 4 obszary objęte różnymi formami ochrony przyrody, 4 pomniki przyrody (1 skupisko i 3 stanowiska), 1 stanowisko dokumentacyjne Grotty Nagórzyckie oraz 5 użytków ekologicznych (2 mokradła, łąka i 2 torfowiska niskie). W południowo-wschodniej części Miasta znajduje się obszar siedliskowy Natura 2000 „Niebieskie Źródła” o pow. 0,25 ha wraz z częściowo pokrywającym się rezerwatem o tej samej nazwie, natomiast w północno-wschodniej części Miasta znajduje się fragment obszaru siedliskowego Natura 2000 „Łąki Ciebłowickie”, pokrywającego się ze Spalskim Parkiem Krajobrazowym.



rys. 10. tereny objęte ochroną przyrody w Tomaszowie Mazowieckim
źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, str. 45

5.2. Zanieczyszczenia powietrza

Zidentyfikowanymi źródłami zanieczyszczeń powietrza na terenie Tomaszowa Mazowieckiego są źródła energetyczne, przemysłowe, niska emisja oraz komunikacja. Jednym z monitorowanych wskaźników jest zanieczyszczenie powietrza pyłem zawieszonym PM10, pochodzącym z indywidualnych systemów grzewczych paliw stałych oraz z ruchu drogowego, szczególnie z pojazdów z silnikami wysokoprężnymi bez filtrów cząstek stałych.



rys. 11. obszar przekroczeń dobowych pyłu PM10 w 2012 r.

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, str. 47

Z kolei pył PM2,5, charakteryzujący się mniejszą wielkością cząstek obserwowany jest przede wszystkim w centrum Miasta.

Innym monitorowanym wskaźnikiem zanieczyszczenia powietrza jest benzo(a)piren, powstający w wyniku niskiej emisji, głównie w skutek spalania odpadów. Mapa przekroczenia

poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego i poziomu docelowego benzo(a)pirenu pokazuje, że cały obszar Tomaszowa Mazowieckiego znajduje się w strefie przekroczeń dopuszczalnego wskaźnika.

5.3. Czystość wód

Monitoring stanu wód w Tomaszowie Mazowieckim prowadzony jest w dwóch punktach – na rzece Wolbórze oraz Czarnej. W obu tych punktach potencjał ekologiczny oceniany jest jako słaby, natomiast stan chemiczny dla rzeki Czarnej jest dobry, a dla Wolbórki występują przekroczenia dopuszczalnych stężeń maksymalnych. Ostateczna ocena wód powierzchniowych dla Tomaszowa Mazowieckiego na tej podstawie została określona jako zła.

5.4. Gospodarka odpadami

W Tomaszowie Mazowieckim w 2014 roku zebrano łącznie 10 077,6 ton odpadów komunalnych, co przeliczeniu na mieszkańca daje wartość 155,7 kg. Jest to jedna z najniższych wartości wśród analizowanych miast, niższa o ok. 33 kg od średniej województwa łódzkiego. Poprzez selektywną zbiórkę odpadów zebrano 5 066,3 Mg odpadów, a na składowiska trafiło 4 668,7 MG odpadów.

6. Sfera techniczna

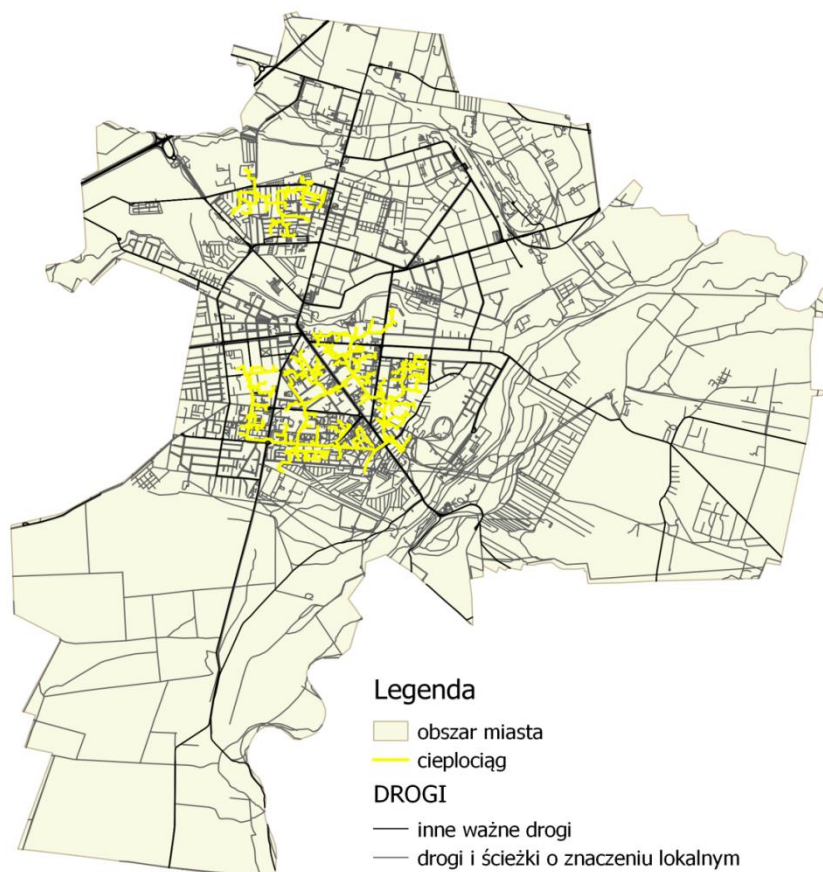
Infrastruktura techniczna rozumiana jako zabezpieczenie mieszkańcom miasta dostępu do mediów oraz komunikacji wpływa na poziom warunków życia mieszkańców oraz buduje wizerunek miasta. Infrastruktura techniczna powinna spełniać jak najwyższe standardy środowiskowe aby miasto mogło prowadzić politykę zrównoważonego rozwoju.

6.1. Zaopatrzenie w media

Dostęp do energii elektrycznej wg danych GUS za 2014 posiada ponad 30 tys. gospodarstw domowych oraz przedsiębiorstw, zasilanych z 4 głównych punktów (stacji transformatorowych): Wistom, Tomaszów I i II oraz Rolland. Zużycie energii elektrycznej w Tomaszowie Mazowieckim stale rośnie, a istniejąca sieć energetyczna zaspokaja obecne oraz przyszłe potrzeby elektroenergetyczne przy założeniu umiarkowanego tempa rozwoju.

Przez Tomaszów Mazowiecki przechodzi sieć gazowa wysokiego ciśnienia o maksymalnym ciśnieniu roboczym 5,5 MPa, zlokalizowana przy ul. Zawadzkiej, dostarczająca gaz do dwóch stacji redukcyjnych I-go stopnia. Długość czynnej sieci gazowej to ok. 102 km, zapewniającej odbiór gazu ok. 2,5 tys. budynkom mieszkalnym i niemieszkalnym. Ilość odbiorców gazu w Mieście jednak systematycznie maleje.

Na terenie Tomaszowa Mazowieckiego funkcjonują dwa niezależne systemy ciepłownicze – pierwszy należący do Zakładu Gospodarki Ciepłowniczej w Tomaszowie Mazowieckim Sp. z o.o. obsługuje centralną część Miasta, drugi należy do Spółdzielni Mieszkaniowej „Przodownik” i obejmuje teren osiedla Niebrów w północnej części Miasta.



rys. 12. Schemat sieci ciepłowniczej w Tomaszowie Mazowieckim.
 źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, str. 53

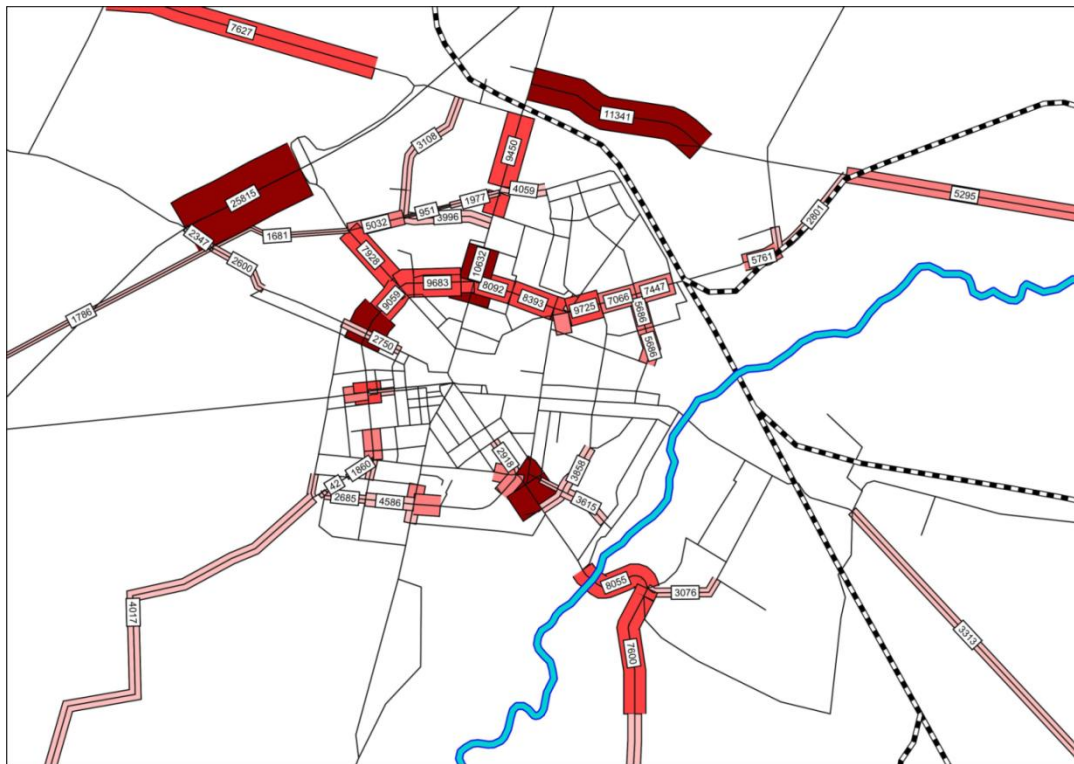
Zakład Gospodarki Ciepłowniczej prowadzi prace nad doprowadzeniem sieci ciepłowniczej do nowych obszarów Miasta. Jednym z elementów tych prac jest budowa węzła ciepłego przy ul. Barlickiego. Zakład prowadzi też analizy dotyczące możliwości pozyskania energii geotermalnej.

Tomaszów Mazowiecki zaopatrywany jest w wodę przede wszystkim z ujęć powierzchniowych – dostawcą jest Zakład Wodociągów i Kanalizacji Sp. z o.o. w Łodzi oraz z ujęcia głębinowego na osiedlu Białobrzegi. Woda oczyszczana jest przez Zakład Wodno-Kanalizacyjny Sp. z o.o. i uzdatniana przez Wydział Produkcji Wody łódzkiego Zakład Wodociągów i Kanalizacji, zlokalizowanego w Tomaszowie Mazowieckim. Długość sieci wodociągowej nie uległa dużym zmianom, natomiast jest sukcesywnie modernizowana.

Sieć kanalizacyjna w Tomaszowie Mazowieckim obsługiwana jest przez Zakład Wodno-Kanalizacyjny Sp. z o.o. i obejmuje 95,5% mieszkańców Miasta. Zakład zakończył w 2015 roku projekt obejmujący budowę 102 km nowej i modernizację 19 km sieci kanalizacyjnej oraz kompleksową modernizację oczyszczalni ścieków.

6.2. Sieć drogowa

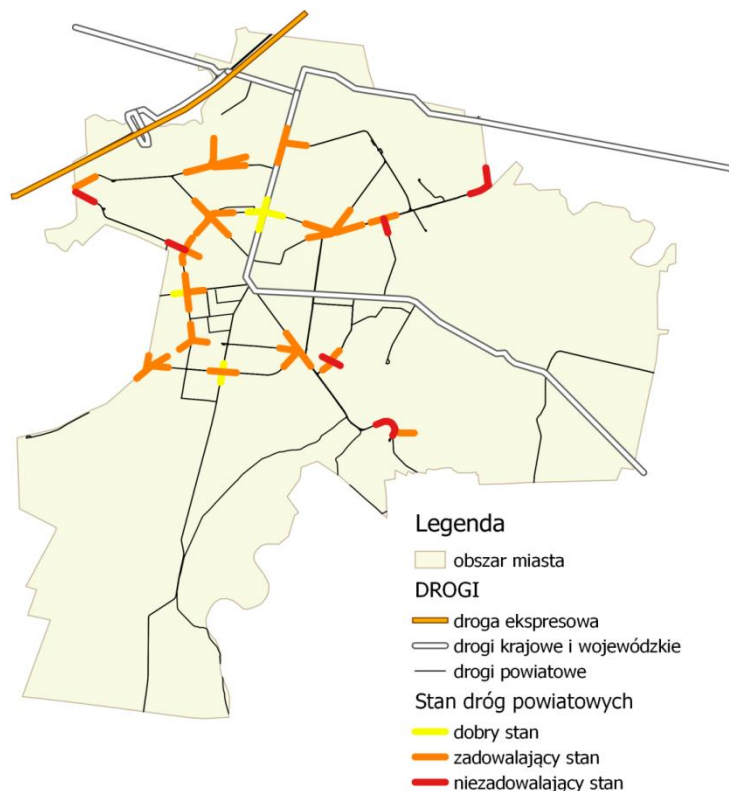
Sieć drogową Tomaszowa Mazowieckiego tworzy 3,5 km dróg krajowych, 8,8 km dróg wojewódzkich, 52 km ulic powiatowych oraz 106 km ulic miejskich.



rys. 12. Średnie dobowe natężenie ruch SDR (pojazdy na dobę)

źródło: Studium ruchowe poprawy dostępności transportowej projektowanego obszaru funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy w powiecie tomaszowskim

W 2014 roku przeprowadzonej analizy stanu dróg w mieście, która objęła 16 punktów – miejsc przecięcia najważniejszych ulic powiatowych. Analiza dotyczyła stanu spękań, wybojów, stanu powierzchni i okleinowania oraz stanu poboczy i chodników.



rys. 13. Stan nawierzchni dróg powiatowych w 2014 r.

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, str. 57

W przeważającej większości stan dróg powiatowych uznany został za zadowalający, przy czym im dalej od centrum tym stan dróg się pogarsza a na jego obrzeżach wykazuje stan niezadawalający. Analiza wykazała, że większość poboczy i chodników wykazuje stan niezadawalający. W zakresie dróg należących do Miasta wskazano 17,3 km dróg wymagających inwestycji w budowę nowej nawierzchni.

7. Pogłębiona diagnoza społeczna

Wykonawca badań zwrócił uwagę, że Tomaszów Mazowiecki jest miastem, które mierzy się z licznymi problemami społecznymi. Na podstawie przeprowadzonej diagnozy społeczno-gospodarczej, Wykonawca wskazał zjawiska problemowe i czynniki ryzyka dla Tomaszowa Mazowieckiego oraz wskazał obszary zdegradowane, które następnie zostały poddane badaniom jakościowym. Pogłębiona diagnoza społeczna wskazała na problemy społeczne opisane poniżej.

Głównym problemem jest stosunkowo wysoka liczba osób pozostających bez pracy. Problem ten pogłębia fakt, że duży odsetek z nich to osoby długotrwale bezrobotne. Często współwystępującym wraz z bezrobociem problemem są uzależnienia. Zgodnie z wypowiedziami osób działających na tym obszarze, niektórzy mieszkańcy uzależnieni są od alkoholu, narkotyków oraz hazardu. Warto podkreślić również trudną sytuację kobiet na tomaszowskim rynku pracy, w dużej mierze powodowaną transformacją ustrojową, w tym upadkiem dużych zakładów włókienniczych zatrudniających liczne grono kobiet. Co prawda sektor prywatny wchłonął dawnych pracowników zakładów włókienniczych, jednak nie wszystkich. To głównie kobiety miały problem ze znalezieniem pracy, w szczególności zgodnej z posiadanym przez nie wykształceniem. Problem ten pogłębiony jest przez brak ofert pracy dedykowanych dla kobiet. Na tomaszowskim rynku pracy dominują oferty pracy stereotypowo kojarzone z „męskimi” zawodami: kierowca, mechanik lub pracownik budowlany.

W przypadku kobiet bezrobocie ma najczęściej charakter ukryty. Wiąże się to również ze zmianami ustrojowymi. Wycofanie się państwa z realizacji rozwiniętej polityki społecznej spowodowało, że kobiety z racji opieki nad wymagającymi tego domownikami (m.in.: dziećmi lub osobami starszymi) nie mogą podjąć pełnoetatowego zatrudnienia.

Obok kobiet, trudną sytuację mają dzieci oraz osoby starsze. To właśnie najmłodszy mieszkańcy Tomaszowa Mazowieckiego są największymi ofiarami problemów, które mają ich dorośli opiekunowie. Według rozmówców wywiadów jakościowych, dzieci przyjmują negatywne postawy od swoich rodziców. Do nich należy zaliczyć m.in.: uzależnienia, skłonność do przemocy, nieufność do instytucji publicznych (w tym i edukacyjnych). Dlatego też poszczególne działania rewitalizacyjne powinny być skierowane do osób niepełnoletnich. Takimi działaniami mogą być: projekty tworzące przestrzeń publiczną przystosowaną do potrzeb dzieci i młodzieży, projekty kulturowe lub aktywizujące.

Następną grupą wymagającą szczególnego wsparcia są osoby starsze. W wyniku niskiej efektywności polityki społecznej oraz migracji, ludzie w zaawansowanym wieku pozostają bez odpowiedniej opieki, a także odpowiedniego zaspokojenia swoich potrzeb ekonomicznych. Ich ciężka sytuacja pogłębiona jest izolacją społeczną. Także tutaj wskazano na potrzebę realizacji projektów otwierających dla seniorów przestrzeń publiczną, przystosowaną do ich specyficznych potrzeb oraz projektów ich aktywizujących.

Podsumowując pogłębioną diagnozę społeczną można zauważyć, że występujące tu problemy można rozwiązać poprzez działania skierowane na lokalny rynek pracy oraz działania wspierające rodziny. Poprzez oddziaływanie na rynek pracy będzie można ograniczać występowanie ubóstwa, natomiast poprzez wsparcie rodziny będzie można zapewnić właściwą opiekę nad dziećmi i młodzieżą oraz seniorami.

8. Występowanie dodatkowych zjawisk kryzysowych

Tematem, który warto podkreślić mówiąc o rewitalizacji w Tomaszowie Mazowieckim, jest przestrzeń publiczną. Na uwagę zwracają przede wszystkim nieużytkowane lub zaniedbane parki miejskie i tereny zielone, które poprzez właściwie zaprogramowane zmiany funkcjonalno-przestrzenne mogą na nowo zacząć pełnić funkcje integrujące lokalne społeczności oraz funkcje społeczno-kulturalne.

Na terenie Tomaszowa Mazowieckiego istnieją także enklawy zabudowy wielorodzinnej, w których pogłębiają się problemy społeczne. Często są to kamienice pozbawione infrastruktury wodno-sanitarnej, a ich stan wymaga gruntownego remontu. Problem ten pogłębiony jest przez brak odpowiedniego zainteresowania mieszkańców dobrem wspólnym, np.: klatkami schodowymi, podwórkami lub „studniami” w kamienicach. Działaniami niezwykle potrzebnymi są więc projekty, które angażowałyby mieszkańców na rzecz poprawy estetyki i funkcjonalności swojego najbliższego otoczenia.

II. Zasięg przestrzenny rewitalizacji

Przywoływane wcześniej dokumenty programowe dotyczące rewitalizacji, tj. Wytyczne w zakresie rewitalizacji oraz Ustawa o rewitalizacji, określają zasięg przestrzenny obszaru lub obszarów rewitalizacji poprzez spełnienie łącznie następujących kryteriów:

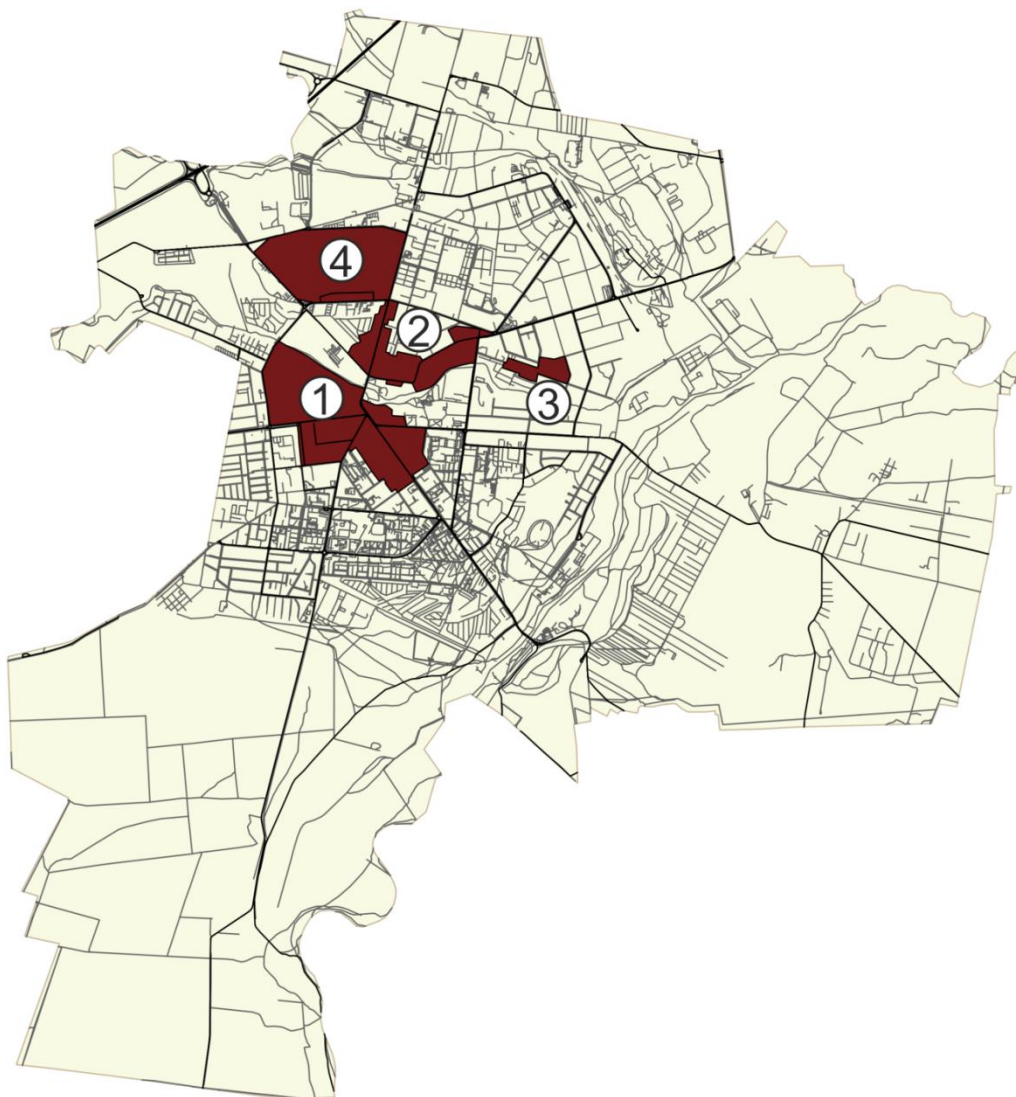
- a) koncentracji przestrzennej – program rewitalizacji nie może obejmować łącznie więcej niż 20% powierzchni gminy,
- b) koncentracji populacyjnej – program rewitalizacji nie może obejmować łącznie więcej niż 30% mieszkańców gminy.

Zgodnie z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji, na poziomie regionalnym, Instytucja Zarządzająca Regionalnym Programem Rewitalizacji może określić indywidualne kryteria ustalania zasięgu przestrzennego rewitalizacji. Regionalny Program Operacyjny Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 (RPO WŁ) oraz jego uszczegółowienie, zawiera zapisy wskazujące na możliwość prowadzenia skoncentrowanych działań rewitalizacyjnych, mających na celu przywrócenie lub nadanie funkcji społecznych i gospodarczych na terenach zdegradowanych, prowadzących do niwelowania rozpoznanych problemów społecznych. Zarząd Województwa Uchwałą nr 279/16 z dnia 15 marca 2016 roku przyjął „*Procedurę weryfikacji programów rewitalizacji w Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 pod kątem zgodności z Wytycznymi w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*”. Procedura sprawdzająca, wśród kryteriów oceny, wymienia „koncentrację” opisywaną poprzez informacje o:

- 1) powierzchni i liczbie ludności obszaru rewitalizacji,
- 2) zasięgu przestrzennym i potrzebach obszaru rewitalizacji,
- 3) istotnym znaczeniu obszaru rewitalizacji dla rozwoju gminy,
- 4) określonych i zidentyfikowanych obszarach zdegradowanych,
- 5) ewentualnych obszarach zdegradowanych, wskazanych do objęcia programem rewitalizacji, a położonych poza obszarem rewitalizacji.

1. Identyfikacja obszarów zdegradowanych

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki zleciła przeprowadzenie diagnozy społeczno-gospodarczej oraz wyznaczenie na jej podstawie obszarów zdegradowanych, umożliwiających wskazanie obszaru rewitalizacji, podmiotowi zewnętrznemu. Elementy diagnozy musiały spełniać wymagania zapisane w „*Wytycznych w zakresie rewitalizacji w programach operacyjnych na lata 2014-2020*” opracowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju i ogłoszonych w dniu 3 lipca 2015 roku oraz w Ustawie z dnia 9 października 2015 roku o rewitalizacji (Dz.U. z 2015 r. poz. 1777). Przygotowanie przez Wykonawcę opracowanie, zawierało wskazanie terenów zdegradowanych wraz z uzasadnieniem ich wyboru w oparciu o analizę danych zastanych oraz przeprowadzone wywiady indywidualne.



rys. 14. Obszary zdegradowane.

źródło: Analiza społeczno-gospodarcza Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, str. 59

Obszar 1.

Powierzchnia ok. 0,77 km² – ok. 1,9% powierzchni Miasta

Liczba ludności 7 889 (zameldowania na pobyt stały) – ok. 12,2% mieszkańców Miasta

Teren położony w ścisłym centrum Tomaszowa Mazowieckiego, obejmuje reprezentacyjną część Miasta. Obszar został wyznaczony ze względu na występowanie w nim wielu negatywnych zjawisk społecznych (zidentyfikowanych przez MOPS i KPP), których nasilenie zdiagnozowano w okolicy placu T. Kościuszki, alei Marszałka J. Piłsudskiego i ulic poprzecznych, ul. Jerozolimskiej oraz Polnej. W ramy tego obszaru włączono również instytucje oraz tereny, które mogą pełnić istotną funkcję społeczno-kulturową. Wśród nich należy wymienić m.in. kościół Parafii Ewangelicko-Augsburskiej oraz kościół parafii rzymskokatolickiej św. Antoniego, park im. dra J.S. Rode, Park Bulwary oraz część parku Miejskiego Solidarność wraz z Muzeum, tereny zajęte przez budynki administracyjne Urzędu Miasta i Urzędu Gminy. Wskazany obszar w centrum Miasta był uznany, jako wymagający rewitalizacji, przez wszystkie badane grupy respondentów. Według nich, pomimo prowadzonych tu wcześniej działań rewitalizacyjnych, które jednak w znacznej mierze koncentrowały się na kwestiach infrastrukturalnych, obszar boryka się z licznymi problemami społecznymi. Obszar ten dotyka problem bezrobocia, ubóstwa, wysoki poziom przestępczości, uzależnień, przemocy

w rodzinie a także dziedziczna, roszczeniowa postawa wobec pomocy społecznej. Dodatkowo przedsiębiorcy wskazują, że teren ten traci swoje znaczenie jako centrum gospodarcze Miasta, w związku z czym następuje dalsze pogłębienie problemów społecznych.

Obszar 2.

Powierzchnia ok. 0,25 km² – ok. 0,6% powierzchni Miasta

Liczba ludności 1 572 (zameldowania na pobyt stały) – ok. 2,4% mieszkańców Miasta

W granicach obszaru znalazły się tereny, na których zidentyfikowano wiele negatywnych zjawisk społecznych (według MOPS i KPP), w szczególności w okolicy ul. Warszawskiej, Konstytucji 3-go Maja i H. Kołłątaja. Teren ten zdominowany jest przez zaniedbane kamienice, które poprzez swoje uchybienia infrastrukturalne, pogłębiają problemy społeczne mieszkańców w nich ludzi. Dodatkowo wzdłuż południowej strony ul. Konstytucji 3-go Maja znajduje się duża liczba zdegradowanych obiektów pofabrycznych – pozostałości po dawnej fabryce sukna H. Landsberga. Budynki te w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami” zostały sklasyfikowane jako obiekty o złym i zaniedbanym stanie. Przedstawiciele wszystkich środowisk uczestniczących w badaniu wskazywali ten teren, jako wymagający rewitalizacji, dotknięty przede wszystkim problemami związanymi z bezrobociem oraz ubóstwem.

Obszar 3.

Powierzchnia ok. 0,07 km² – ok. 0,19% powierzchni Miasta

Liczba ludności 1 028 (zameldowania na pobyt stały) – ok. 1,6% mieszkańców Miasta

Obejmuje tereny wzdłuż ul. Nadrzecznej oraz Park Michałówek. Budynki zlokalizowane wzdłuż ul. Nadrzecznej w „Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami” w większej części określone zostały jako obiekty zaniedbane, niektóre oceniono jako dostateczne. Wskazany teren obejmuje osiedle powstałe w latach 50-tych XX wieku, które obecnie mierzy się z problemami społecznymi związanymi ze starszym wiekiem jego mieszkańców. Do obszarów zdegradowanych został włączony również Park Michałówek, który obecnie jest zaniedbany, a w przyszłości mógłby stać się istotnym centrum społecznym dla północno-wschodnich terenów Tomaszowa Mazowieckiego. Ten obszar, jako teren wymagający rewitalizacji, został wskazany przez przedstawicieli organizacji pozarządowych oraz tomaszowskich instytucji społecznych. Zdaniem tych osób, mieszkańcy tego terenu, mierzą się z problemami charakterystycznymi dla seniorów: komunikacyjnymi, zdrowotnymi, finansowymi oraz marginalizacją społeczną. Osoby starsze pozbawione są opieki, niezbędnego wsparcia, a także możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Obszar 4.

Powierzchnia ok. 0,63 km² – ok. 1,5% powierzchni Miasta

Liczba ludności 8 566 (zameldowania na pobyt stały) – ok. 13,3% mieszkańców Miasta

Teren osiedla Niebrów, z racji tego, że jest to obszar mieszkalny zdominowany przez wielorodzinne budynki mieszkalne (bloki), nie jest kojarzony jako teren przeznaczony do rewitalizacji. Wynika to przede wszystkim z potocznego postrzegania rewitalizacji jako odnowienia zaniedbanych kamienic. Jednak to właśnie na osiedlu Niebrów można zauważyć duże skupisko problemów społecznych – zarówno tych wskazanych przez MOPS, jak i przez KPP. Jest to obszar prawie w całości charakteryzujący się występowaniem negatywnych zjawisk społecznych, w tym m.in. dużą liczbą procedur „Niebieskiej Karty” oraz znaczną liczbą mieszkańców korzystających z usług pomocy społecznej. Teren ten wymaga przede wszystkim działań prospołecznych, kulturalnych oraz sportowych. Warto zauważyć, że na tym obszarze można dostrzec już pierwsze oznaki pozytywnych przemian, np.: rewitalizacji lokalnych terenów zielonych (obecnie niezagospodarowanych łąk) m.in. w ramach budżetu obywatelskiego. Obszar ten wskazany był, jako teren do rewitalizacji, przede

wszystkim przez organizacje pozarządowe oraz instytucje społeczne, a więc przedstawiciele środowiska, które mają największy bezpośredni kontakt z obywatelami.

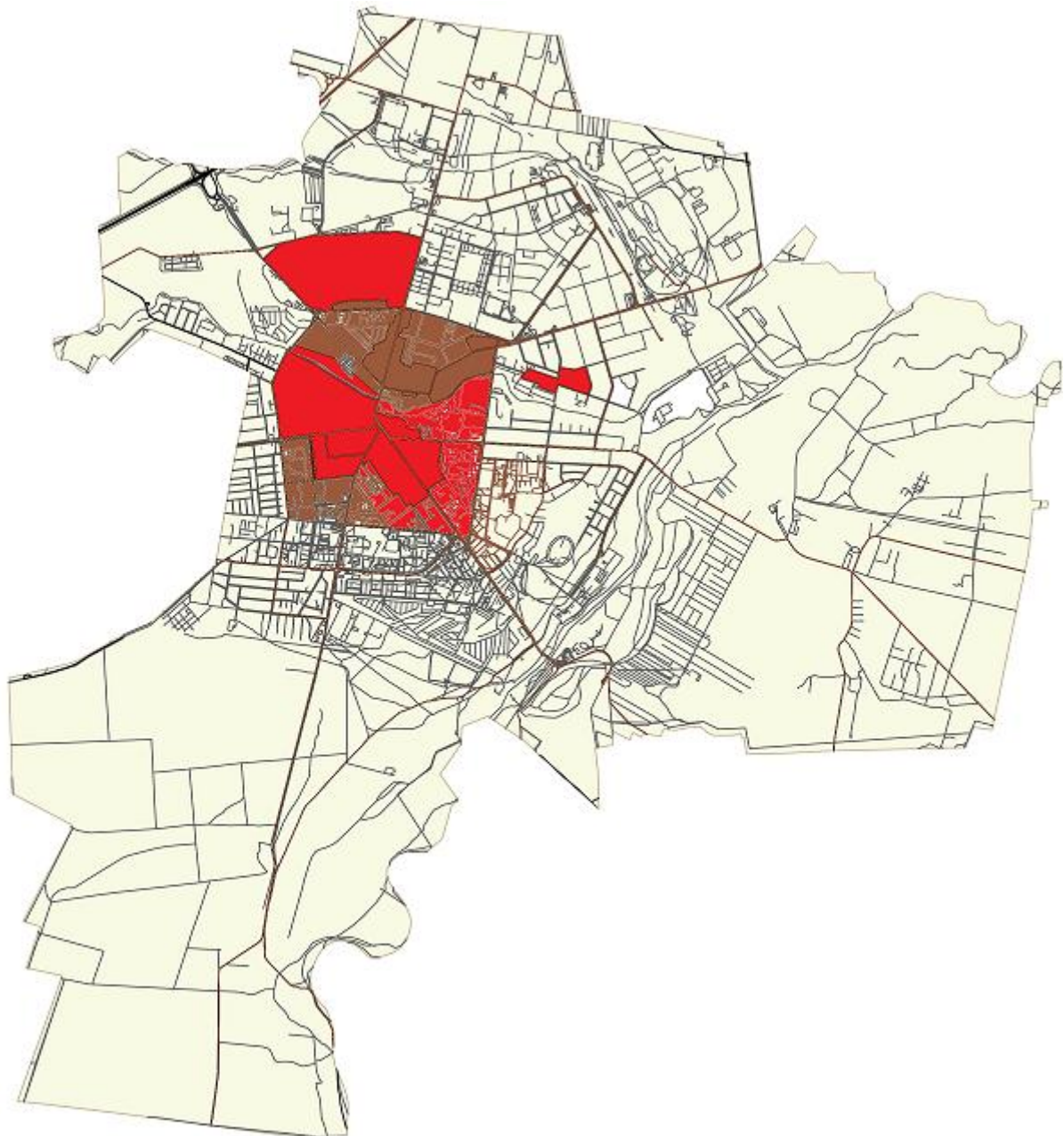
2. Wskazanie obszaru rewitalizacji

Obszary wskazane jako zdegradowane zostały na podstawie Zarządzenie Prezydenta Miasta Tomaszowa Mazowieckiego nr 296/2016 z dnia 19 lipca 2016 poddane konsultacjom społecznym, których celem było zebranie uwag, opinii i propozycji mieszkańców, właścicieli nieruchomości oraz ich użytkowników i zarządców, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz organizacji pozarządowych. Załącznikiem do zarządzenia była mapa wskazująca obszary zdegradowane oraz formularz konsultacji, który można było wypełnić w formie papierowej oraz elektronicznej i przesłać do Urzędu Miasta pocztą, e-mailem lub na telefon komórkowy (skan lub fotografia dokumentu). Ogłoszenie o konsultacjach zostało umieszczone w dziale aktualności na stronie oficjalnej stronie internetowej Miasta oraz w zakładce poświęconej konsultacjom społecznym, na oficjalnym profilu Miasta w mediach społecznościowych oraz w Biuletynie Informacji Publicznej, w zakładce obejmującej Zarządzenia Prezydenta Miasta. Ogłoszenie zostało także wywieszona na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta oraz ukazało się drukiem w prasie lokalnej. Konsultacje zostały przeprowadzone w dniach od 22 lipca do 12 sierpnia 2016 roku.

Uwagi, opinie i propozycje w zakresie wskazania obszarów zdegradowanych i wyznaczenia obszaru rewitalizacji złożyło 8 podmiotów, w tym: 3 samorzady lokalne, 1 podmiot gospodarczy, 1 organizacja pozarządowa oraz 3 osoby prywatne. Jedna uwaga, zgłoszona przez osobę prywatną i dotycząca wskazania dodatkowego obszaru zdegradowanego, została odrzucona ze względu na fakt, iż w przeprowadzonej diagnozie społeczno-gospodarczej nie wskazano tego obszaru jako problemowego w zakresie koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, funkcjonalno-użytkowych, środowiskowych czy technicznych.

Nad obszarami wskazanymi jako zdegradowane pracował też Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020, powołany Zarządzeniem nr 40/2016 z dnia 25 stycznia 2016 roku.

Po uwzględnieniu przeprowadzonych konsultacji społecznych oraz po zapoznaniu się z wynikami prac Zespołu ds. opracowania Programu Rewitalizacji, Prezydent Miasta Tomaszowa Mazowieckiego wskazał obszary zdegradowane oraz wyznaczył obszary rewitalizacji Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki w kształcie przedstawionym poniżej.



- obszar rewitalizacji



- obszary zdegradowane

Wskazane obszary zdegradowane pokrywają się z wynikami przeprowadzonej diagnozy lecz zostały dodatkowo poszerzone o tereny o mniejszym nasileniu występowania zjawisk negatywnych, które w przyszłości będą mogły pełnić funkcje integrujące mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego. Powierzchnia tak nakreślonych obszarów zdegradowanych obejmuje ok. 369 ha, co stanowi ok. 8,9 % powierzchni Miasta, natomiast liczba mieszkańców wskazanych obszarów zdegradowanych obejmuje ok. 22 750 osób, co stanowi ok. 35,3% mieszkańców Miasta.

Wyznaczone obszary rewitalizacji pokrywają się z wynikami przeprowadzonej diagnozy i obejmują:

- a) podobszar nr 1 „Śródmieście” ograniczony ulicami: Legionów, Słowackiego, Stolarską, Graniczną, Bartosza Głowackiego, Nowowiejską i Konstytucji 3 Maja;
- b) podobszar nr 2 „osiedle Niebrów” ograniczony ulicami: Szeroką, Elizy Orzeszkowej, Zawadzką, Dzieci Polskich i Warszawską;
- c) podobszar nr 3 obejmujący ul. Nadrzeczną i park Michałówek.

Podobszar nr 1 „Śródmieście”, charakteryzuje się największą koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz występowaniem negatywnych zjawisk gospodarczych, środowiskowych, funkcjonalno-przestrzennych i technicznych, natomiast podobszary nr 2 i nr 3 charakteryzują się znaczącą koncentracją negatywnych zjawisk społecznych oraz występowaniem negatywnych zjawisk funkcjonalno-przestrzennych. Powierzchnia tak nakreślonych obszarów rewitalizacji obejmuje ok. 245,1 ha, co stanowi ok. 5,9 % powierzchni Miasta oraz ok. 19 353 osób, co stanowi ok. 29,9% mieszkańców Miasta.

III. Strategiczne ramy Programu Rewitalizacji dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020

Strategiczne ramy programu rewitalizacji określone są przede wszystkim dokumentami strategicznymi i operacyjnymi przyjętymi na poziomie Miasta, powiatu tomaszowskiego i regionu łódzkiego. Wyznaczając wizję, cele oraz kierunki działań rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, kierowano się już tylko specyficznymi problemami opisanymi w diagnozie społeczno-gospodarczej, występującymi na obszarach zdegradowanych i obszarach wskazanych do rewitalizacji oraz głosem mieszkańców i podmiotów zainteresowanych udziałem w procesie rewitalizacji.

1. Opis powiązań z dokumentami strategicznymi

Miasto Tomaszów Mazowiecki w latach 2013-2015 było liderem projektu utworzenia miejskiego obszaru funkcjonalnego, realizowanego w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju i współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013. Miasto, wspólnie z Powiatem Tomaszowskim oraz Gminami: Tomaszów Mazowiecki, Inowódz i Rzeczyca, zrealizowało projekt „*Partnerstwo na rzecz rozwoju obszaru funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy w powiecie tomaszowskim*”, w ramach którego przeprowadzono analizę danych zastanych, badania ilościowe i jakościowe, analizy strategiczne, spotkania warsztatowe, spotkania konsultacyjne oraz konsultacje on-line, w wyniku których powstały ramy strategiczne dla rozwoju wokół Tomaszowa Mazowieckiego miejskiego obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z założeniem, że dokumenty strategiczne na poziomie lokalnym powinny być komplementarne z dokumentami dotyczącymi rozwoju kraju i regionu, tworząc miejski obszar funkcjonalny wokół Tomaszowa Mazowieckiego, zachowano ciągłość powiązań pomiędzy dokumentami planistycznymi, pokazany na rysunku poniżej.



rys. 1. Opis powiązań pomiędzy dokumentami strategicznymi,
 źródło: projekt Strategii Rozwoju Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2015-2020 (str. 6)

Program Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020 z perspektywą do 2023 roku, wykazuje powiązania i jest zgodny z następującymi dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie Miasta:

- projektem *Strategii Rozwoju Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2015-2020*,
- *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Tomaszowa Mazowieckiego*,
- *Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020*,
- *Wieloletnim programem gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki na lata 2014-2020*,
- *Programem ochrony środowiska dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego*,
- *Planem gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego*,
- *Planem zrównoważonej mobilności miejskiej dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego – założenia na lata 2015-2020*.

oraz wykazuje powiązania i jest zgodny z następującymi dokumentami strategicznymi i operacyjnymi na poziomie ponadlokalnym i regionalnym:

- *Strategią Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego na lata 2015-2020*,

- projektem *Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy w Powiecie Tomaszowskim*,
- *Planem Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim. Rodzina, Dzieci, Praca*,
- *Regionalną Strategią Innowacyjności dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030*,
- *Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020*,
- *Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Aktualizacja*.

1.1. Projekt Strategii Rozwoju Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2015-2020

Główną aspiracją (wizją), zapisaną w projekcie „*Strategii Rozwoju Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2015-2020*”, jest budowa pozytywnego wizerunku Miasta jako lokalnego centrum społeczno-gospodarczego, opartego na dawnych, przemysłowych tradycjach. Ożywienie gospodarcze i społeczne Tomaszowa Mazowieckiego bazuje na aktywności mieszkańców, przedsiębiorców i organizacji społecznych, wspieranych stałą rewitalizacją obszarów poprzemysłowych i zdegradowanych społecznie. Standardem zachowań organizacyjnych w procesie dochodzenia do stanu zapisanego w wizji rozwoju Miasta są m.in.: transparentność w działaniu, dialog społeczny i współpraca wszystkich sektorów oraz stałe informowanie o tym, co dzieje się w mieście przekazywane bezpośrednio przez władze mieszkańcom.

Charakterystyka domeny 2 Strategii, dotyczącej „Zrewitalizowanego i silnego gospodarczo Tomaszowa Mazowieckiego”, odwołuje się do już zrewitalizowanej w latach 2010-2014 przestrzeni placu Tadeusza Kościuszki, która ma pokazać mieszkańcom zaniedbanych kwartałów w centrum Miasta, jak działania rewitalizacyjne mogą ożywić przestrzeń publiczną. Realizacja celów strategicznych i operacyjnych w tej domenie doprowadzić ma do odzyskania pozycji gospodarczej, rozumianej jako stwarzającej sprzyjające warunki dla rozwoju oddolnej, lokalnej przedsiębiorczości oraz otwartej na inwestorów zewnętrznych. Celem tej domeny jest także zagospodarowanie, szpecących Miasto, terenów poprzemysłowych i zdegradowanych.

Wśród celów strategicznych i operacyjnych domeny 2, wyróżnić można cele i przypisane do nich zadania wprost lub pośrednio odnoszące się do rewitalizacji:

- a) cel strategiczny 1. Rewitalizacja, kształtowanie przyjaznej i estetycznej przestrzeni publicznej,
- b) cel strategiczny 2. Ożywienie społeczne i gospodarcze zdegradowanych terenów w mieście,
- c) cel strategiczny 3. Stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi przedsiębiorczości,
- d) cel strategiczny 4. Zwiększenie roli sektora gospodarczego w polityce rozwojowej miasta,
- e) cel strategiczny 5. Poprawa stanu infrastruktury technicznej na terenie miasta.

1.2. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Tomaszowa Mazowieckiego

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Tomaszowa Mazowieckiego, przyjęte Uchwałą nr LI/445/09 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 18 grudnia 2009 roku, określa ramy przestrzenne rozwoju oraz ustala standardy funkcjonowania Miasta. Głównymi celami rozwoju Tomaszowa Mazowieckiego, wskazanymi w Studium, jest umacnianie pozycji Miasta w regionie jako znaczącego ośrodka nowoczesnej przedsiębiorczości, edukacji, turystyki i ośrodka mieszkaniowego sprzyjającego rozwijaniu przedsiębiorczości oraz dążenie do zrównoważonego rozwoju funkcji i racjonalnego zagospodarowania przestrzeni zgodnie z wymogami ochrony środowiska i ładu przestrzennego.

Uwarunkowania rozwoju Miasta dotyczą:

- 1) systematycznej poprawy warunków i poziomu życia mieszkańców oraz łagodzenia negatywnych skutków transformacji systemowej,
- 2) ochrony środowiska naturalnego i łagodzenia wpływu rozwoju zainwestowania miasta na środowisko naturalne,
- 3) stymulowania trwałych tendencji rozwojowych gospodarki,
- 4) tworzenia warunków dla rozwoju miasta jako ośrodka usług ponadlokalnych;
- 5) tworzenia warunków do dostosowania sprawności w funkcjonowaniu układów komunikacyjnych oraz infrastruktury technicznej do wzrastających potrzeb społeczności miejskiej, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb tworzenia terenów produkcyjnych, terenów koncentracji usług oraz rozwoju działalności gospodarczej;
- 6) doskonalenia struktury przestrzennej miasta pod kątem jej funkcjonalności oraz racjonalnego jej przekształcania w dostosowaniu do potrzeb dalszego rozwoju.

Kierunki przyszłego zagospodarowania przestrzennego, do których Miasto powinno dążyć to:

- 1) pełnienia funkcji ośrodka subregionalnego z funkcjami krajowymi w zakresie nowoczesnej przedsiębiorczości i obsługi ruchu turystycznego,
- 2) ustanowienia ośrodka o znaczeniu ponadlokalnym w zakresie szkolnictwa ogólnego i zawodowego, a także dokształcania i przekwalifikowywania kadr,
- 3) budowania powiązań z zewnętrznym układem transportowym,
- 4) rewaloryzacji, ochrony i rozbudowy istniejących zasobów środowiska (zieleni miejskiej),
- 5) wzmocnienia istniejących oraz tworzenia nowych wartości kulturowych w przestrzeniach publicznych,
- 6) budowania atrakcyjnego obrazu miasta, jako zespołu obszarów mieszkaniowych i mieszkaniowo-usługowych.

Instrumentami realizacji ustaleń zawartych w Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta Tomaszowa Mazowieckiego są Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego, którymi na dzień sporządzania Programu Rewitalizacji, objęte jest ok. 333 ha, co stanowi 8% powierzchni Miasta. Na szczególną uwagę zasługują plany porządkujące planowanie przestrzenne w obrębie ścisłego centrum Tomaszowa Mazowieckiego, tj.:

- Uchwała Nr IX/72/2015 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 29 kwietnia 2015 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego Centrum – rejon Placu Tadeusza Kościuszki i Alei Marszałka Józefa Piłsudskiego,
- Uchwała Nr LI/451/2010 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 7 stycznia 2010 roku w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego w rejonie ulicy N. Barlickiego w Tomaszowie Mazowieckim,

oraz uchwały o przystąpieniu do sporządzenia nowych planów:

- Uchwała Nr XVII/142/2011 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 26 października 2011 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie ulicy Konstytucji 3-go Maja w Tomaszowie Mazowieckim,
- Uchwała Nr XXXII/304/2016 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 31 sierpnia 2016 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego obszaru położonego w rejonie ulicy Barlickiego w Tomaszowie Mazowieckim.

1.3. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020, przyjęta Uchwałą Nr XXIV/242/2016 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 25 lutego 2016 roku, za swój cel uznaje przedstawienie rzeczywistych potrzeb społeczności lokalnej oraz określenie istniejących problemów społecznych, a następnie na tej podstawie podjęcie działań zmierzających do poprawy sytuacji osób wykluczonych, bądź zagrożonych wykluczeniem społecznym. Diagnoza, przeprowadzona na potrzeby opracowania strategii, obejmowała dwie sfery: sytuację społeczną oraz miejski system wsparcia.

Na podstawie diagnozy, sformułowano cel strategiczny w postaci „przeciwdziałania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu w środowisku lokalnym poprzez stworzenie zintegrowanego systemu wsparcia”. Cel ten zostanie osiągnięty m.in. poprzez realizację następujących celów operacyjnych:

- 1) aktywna integracja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, realizowana m.in. poprzez aktywizację zawodową i realizację projektów ograniczających bezrobocie, skierowanych do osób i rodzin w trudnej sytuacji materialnej oraz upowszechnianie idei ekonomii społecznej, jako sposobu na tworzenie miejsc zatrudnienia socjalnego i spółdzielni socjalnych;
- 2) wsparcie i aktywizacja osób bezdomnych i zagrożonych bezdomnością m.in. poprzez ośrodki wsparcia dla osób bezdomnych, które mają zapewnić schronienie, wyżywienie oraz poczucie bezpieczeństwa osobom bezdomnym oraz odzyskiwanie, przygotowywanie i zasiedlanie komunalnych lokali mieszkalnych dla rodzin o niskich dochodach;
- 3) zmniejszenie skali zjawiska przemocy w rodzinie poprzez m.in. pomoc specjalistyczną w postaci wsparcia psychologicznego, prawnego, socjalnego i interwencyjnego oraz tworzenie nowych mieszkań chronionych dla ofiar przemocy;
- 4) przeciwdziałanie i ograniczenie dysfunkcji społecznych spowodowanych uzależnieniami poprzez rozszerzenie działalności w zakresie profilaktyki osób zagrożonych uzależnieniami, uzależnionych i ich rodzin m.in. poprzez organizację akcji i wydarzeń profilaktycznych, prowadzenie punktu konsultacyjnego dla osób uzależnionych i ich bliskich oraz zatrudnianie specjalistów z zakresu leczenia uzależnień;
- 5) kompleksowe wsparcie osób starszych w życiu społecznym realizowane m.in. poprzez działalność Domu Dziennego Pobytu aktywizującego osoby starsze, wspieranie działalności stowarzyszeń i grup nieformalnych zrzeszających seniorów z terenu miasta, rozszerzanie usług socjalnych i promowanie działań międzypokoleniowych, integrujących seniorów z innymi grupami wiekowymi;
- 6) stworzenie skutecznego systemu pomocy osobom niepełnosprawnym poprzez m.in. realizację usług opiekuńczych w środowisku rodzinnym, rehabilitację społeczną na rzecz osiągnięcia samodzielności samodzielności, aktywizację zawodową i organizację szkoleń zawodowych dla osób niepełnosprawnych oraz działania na rzecz likwidacji barier architektonicznych, urbanistycznych i komunikacyjnych;
- 7) budowanie zintegrowanego systemu wsparcia rodziny m.in. poprzez organizowanie działań dla dzieci i młodzieży z rodzin w trudnej sytuacji materialnej;
- 8) wzrost bezpieczeństwa publicznego mieszkańców miasta m.in. poprzez rozbudowę i modernizację systemu monitoringu miejskiego, realizację szkolnych programów profilaktycznych budujących poczucie umiejętności przewidywania zagrożeń dla siebie i innych;

- 9) aktywizacja osób pozbawionych dostępu do kultury m.in. poprzez realizację innowacyjnych projektów kulturalnych, wdrożenie programów zajęć artystycznych oraz współpracę z organizacjami pozarządowymi i innymi partnerami.

1.4. Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki na lata 2014-2018

Przyjęty Uchwałą Nr XLII/399/2013 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 30 października 2013 roku „Wieloletni program gospodarowania mieszkaniowym zasobem Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki na lata 2014-2018” odnosi się w swojej treści m.in. do analizy potrzeb oraz planów remontów i modernizacji wynikającego ze stanu technicznego budynków i lokali. Budynki stanowiące mieszkaniowy zasób Miasta należą do najstarszych w Tomaszowie Mazowieckim, a ich średni wiek wynosi około 101 lat, przy stopniu zużycia przekraczającym 55%. Na obszarze Miasta znajduje się 313 budynków wybudowanych przed 1945 rokiem, z których 249 jest własnością Miasta i wśród których 20 nadaje się wyłącznie do wyburzenia, a 10 do kapitalnego remontu. Kolejne 74 budynki wybudowane zostały w latach 1945 – 1990, ale wśród nich zaledwie 8 jest własnością Miasta.

Program, wśród działań naprawczych, wskazuje szczególnie na dwa obszary aktywności:

- wspieranie budownictwa czynszowego Tomaszowskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego Sp. z o.o. w celu zapewnienia lokali mieszkalnych dostępnych dla rodzin o umiarkowanych dochodach, poprzez przekazywanie nieruchomości gruntowych pod budownictwo mieszkaniowe i dokapitalizowanie spółki,
- wykorzystywanie możliwości pozyskania unijnych środków finansowych w ramach istniejących programów na renowację części wspólnych budynków mieszkalnych wielorodzinnych.

1.6. Program ochrony środowiska dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego

Uchwała nr XIX/180/2015 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 26 listopada 2016 roku w sprawie przyjęcia aktualizacji „Programu ochrony środowiska dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego” podtrzymała nadrzędny cel opisany jako „rozwój miasta, w którym możliwy jest postęp ekonomiczny i społeczny w harmonii z wymogami ochrony środowiska”. Program wyznacza cele i kierunki działań m.in. dla następujących obszarów:

- 1) gospodarka wodna – zagospodarowanie i rewitalizacja terenów oraz przywrócenie naturalnej retencji.
- 2) gospodarka odpadami – likwidacja i przeciwdziałanie powstawaniu nowych nielegalnych wysypisk odpadów oraz wzrost selektywnej zbiórki odpadów,
- 3) ochrona gleb – ograniczenie zanieczyszczeń i zmniejszenie powierzchni gleb zagrożonych erozją oraz rekultywacja ziemi zdegradowanej,
- 4) ochrona przyrody, krajobrazu i lasów – ochrona bioróżnorodności i zapobieganie fragmentacji siedlisk, ochrona miejsc cennych przyrodniczo, zwiększanie walorów przyrodniczych oraz przebudowa i wymiana drzewostanu,
- 5) ochrona powietrza – modernizacja systemów ogrzewania i termoizolacja budynków, wprowadzanie alternatywnych źródeł energii, wymiana sieci ciepłowniczej oraz wymiana taboru komunikacji miejskiej,
- 6) ochrona środowiska – modernizacja ulic i optymalizacja transportu (ochrona przed hałasem),

- 7) edukacja ekologiczna – popularyzacja ekologii, współdziałanie z mieszkańcami oraz współfinansowanie przedsięwzięć proekologicznych.

1.7. Plan gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego

Uchwała Nr XIX/181/2015 Rady miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 26 listopada 2016 roku w sprawie uchwalenia „Planu Gospodarki Niskoemisyjnej dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego” za cel nadrzędny stawia wdrażanie pilotażowych i nowoczesnych rozwiązań w zakresie energii, ekologii i edukacji, które doprowadzić mają do zwiększenia efektywności energetycznej i zwiększenia możliwości wykorzystywania odnawialnych źródeł energii (OZE). Plan zakłada m.in.:

- 1) ograniczenie oddziaływania na środowisko ogrzewania budynków użyteczności publicznej,
- 2) ograniczenie strat energii finalnej poprzez termomodernizację budynków użyteczności publicznej,
- 3) zwiększenie udziału OZE w zaopatrzeniu w energię budynków użyteczności publicznej,
- 4) informowanie i promowanie działań termomodernizacyjnych, modernizacji kotłowni i montażu OZE w budynkach prywatnych.

Plan zakłada dla Tomaszowa Mazowieckiego obniżenie zużycia energii w budynkach użyteczności publicznej, oświetleniu dróg i przestrzeni publicznej oraz ograniczenie emisji CO₂ poprzez realizację przez Gminę Miasto Tomaszów Mazowiecki oraz Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim 92 zadań inwestycyjnych, wskazanych i opisanych w części operacyjnej planu.

1.8. Plan zrównoważonej mobilności miejskiej dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego – założenia na lata 2015-2020

Celem przyjętego Uchwałą nr XXII/230/2016 Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 21 stycznia 2016 roku „Planu zrównoważonej mobilności miejskiej dla miasta Tomaszowa Mazowieckiego – założenia na lata 2015-2020” jest „zmiana schematów zachowań i postaw w obszarze mobilności miejskiej w kierunku mobilności zrównoważonej, a tym samym systematyczna poprawa jakości życia mieszkańców poprzez świadome kształtowanie multimodalnego systemu transportowego oraz przestrzeni publicznej (w tym infrastruktury), tak by zagwarantować bezpieczny, przyjazny dla środowiska oraz wydajny transport miejski”. Wskazane obszary problemowe oraz związane z nimi cele szczegółowe dotyczą m.in.:

- 1) publicznego transportu zbiorowego – systematyczna wymiana taboru, bezpłatna komunikacja dla mieszkańców, inteligentne systemu transportu ITS oraz integracja form przemieszczania się (węzły),
- 2) transport rowerowy – rozwijanie sieci dróg dla rowerów i parkingów rowerowych, miejska wypożyczalnia rowerów,
- 3) ruch pieszcy z uwzględnieniem osób o ograniczonej sprawności – poszerzanie chodników, bezpieczne przejścia dla pieszych, tworzenie stref tylko dla pieszych,
- 4) indywidualny transport zbiorowy – dostępność stref i obszarów, uspokojenie ruchu,
- 5) polityka parkingowa – strefa płatnego parkowania, budowa parkingów na obrzeżach Miasta oraz w miejscach atrakcji turystycznych,
- 6) bezpieczeństwo ruchu drogowego – wzrost jakości infrastruktury drogowej, akcje informacyjne i edukacyjne.

1.9. Strategia Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego na lata 2015-2020

Strategia Rozwoju Powiatu Tomaszowskiego na lata 2015-2020, przyjęta Uchwałą Nr XIII/105/2015 Rady Powiatu w Tomaszowie Mazowieckim z dnia 24 września 2015 roku w wizji wskazuje m.in. na zbudowanie powiatu silnego gospodarczo oraz wzmocnienie wizerunku stolicy – Miasta Tomaszowa Mazowieckiego. W ramach czterech domen strategicznego rozwoju odnajdujemy cele strategiczne i operacyjne, które ze względu na koncentrację ponad połowy mieszkańców powiatu tomaszowskiego oraz lokalizację w Mieście instytucji publicznych, odnoszą się do Tomaszowa Mazowieckiego, m.in.:

- 1) domena 1. Dobre warunki dla edukacji i rozwoju mieszkańców:
 - a) cel strategiczny I: Dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego do potrzeb rynku pracy,
 - b) cel strategiczny II: Zapewnienie wysokiego poziomu kształcenia na wszystkich poziomach edukacyjnych,
 - c) cel strategiczny III: Stworzenie oferty dla osobistego rozwoju mieszkańców na każdym etapie życia,
- 2) domena 2. Budowanie wizerunku turystycznego i gospodarczego powiatu tomaszowskiego:
 - a) cel strategiczny I: Silna pozycja powiatu tomaszowskiego jako atrakcji turystycznej,
 - b) cel strategiczny II: Zrównoważone, kompleksowe działania na rzecz rozwoju gospodarczego powiatu,
- 3) domena 3. Wysoki poziom bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego, integrująca polityka społeczna i dbałość o ochronę środowiska:
 - a) cel strategiczny I: Podniesienie poziomu bezpieczeństwa osób i mienia na terenie powiatu tomaszowskiego:
 - b) cel strategiczny II: Rozwój oferty i infrastruktury ochrony zdrowia oraz integracja osób niepełnosprawnych:
 - c) cel strategiczny III: Poprawa jakości powietrza i stanu wód na terenie powiatu tomaszowskiego:
- 4) domena 4. Funkcjonalny system powiązań transportowych, komunikacyjnych i informatycznych:
 - a) cel strategiczny I: Usprawnienie powiązań komunikacyjnych powiatu z układem dróg krajowych i wojewódzkich w obrębie powiatu i powiatów sąsiednich:
 - b) cel strategiczny II: Utworzenie i koordynacja efektywnej komunikacji publicznej na terenie powiatu,
 - c) cel strategiczny III: Przyjazna, łatwo dostępna administracja:

1.10. Projekt Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy w Powiecie Tomaszowskim,

Wizja rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Dolina Rzeki Pilicy w Powiecie Tomaszowskim, opracowana w ramach projektu nr 39/MOF/1/13, realizowanego w ramach konkursu ogłoszonego przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju na budowę miejskich obszarów funkcjonalnych i współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej, Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna 2007-2013, wskazuje na przywrócenie centro twórczych funkcji miastu Tomaszów Mazowiecki. Miasto jest stolicą obszaru funkcjonalnego, integrującą wokół siebie partnerów samorządowych, ważnym ośrodkiem kulturalnym, społecznym i gospodarczym.

Domena 5. Stolica Obszaru Funkcjonalnego przyciągającym i konsolidującym Partnerstwo centrum usług kulturalnych, edukacyjnych i około biznesowych, w całości dotyczy Tomaszowa Mazowieckiego. W jej ramach wyznaczono dwa cele strategiczne:

- 1) cel strategiczny 5.1. Rozwój infrastruktury centrotwórczej dostosowanej do potrzeb organizacji wydarzeń o zasięgu ponadlokalnym wskazuje na konieczność m.in.: realizacji projektów wskazanych w ramach Lokalnego Programu Rewitalizacji dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2008-2015 – Miasto Otwarte (budowa mediateki i przebudowa kinoteatru Włókniarz) oraz Miasto nad Rzeką (rewitalizacja Parku Bulwary),
- 2) cel strategiczny 5.2. Wykreowanie wydarzeń budujących rozpoznawalność ponadlokalną i ponadregionalną markę Obszaru Funkcjonalnego poprzez kreację wydarzeń o charakterze gospodarczym (w obrębie lokalnych, kluczowych lub przyszłościowych branż) oraz kulturowym i sportowym (w oparciu o posiadane zasoby dziedzictwa kulturowego i potencjał lokalnych stowarzyszeń i klubów sportowych).

1.11. Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim

Plan Przeciwdziałania Depopulacji w Województwie Łódzkim 2020, przyjęty Uchwałą nr 1127/15 Zarządu Województwa Łódzkiego z dnia 12 października 2015 roku opracowany został jako element przeciwdziałania „zmianom demograficznym i ich skutkom, jakich doświadcza i doświadczać będzie region łódzki”. Samorządy lokalne wszystkich poziomów zobowiązane są do „stworzenie warunków do aktywnego i wysokiej jakości życia w dobrym zdrowiu, w których zapewnia się ludziom optymalne i bezpieczne możliwości uczestnictwa w życiu gospodarczym (rozumianym także jako zaangażowanie na rynku pracy), społecznym, edukacyjnym, kulturalnym i obywatelskim, bez istnienia przejawów dyskryminacji, pozwalające na czerpanie satysfakcji z niezależności przejawiającej się dobrym stanem zdrowia”.

Cele szczegółowe planu koncentrują się na obszarach:

- 1) zdrowie i możliwości funkcjonalne mieszkańców regionu,
- 2) bezpieczeństwo,
- 3) aktywność na rynku pracy,
- 4) aktywność edukacyjna
- 5) aktywność społeczna i obywatelska,
- 6) aktywność kulturalna,
- 7) polityka niedyskryminacyjna,
- 8) technologie informacyjno-komunikacyjne,
- 9) sektor srebrnej gospodarki.

Plan Przeciwdziałania Depopulacji nie wskazuje bezpośrednio żadnego miasta czy obszaru do objęcia szczególnym rodzajem działań, podkreśla natomiast rolę instytucji publicznych, w tym samorządów, w osiągnięciu założonych celów.

1.12. Regionalna Strategia Innowacyjności dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030

Założeniem, przyjętej Uchwałą nr XXXV/680/13 Sejmiku Województwa łódzkiego z dnia 26 kwietnia 2013 roku Regionalnej Strategii Innowacyjności dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030 jest prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju, opartej na współpracy gospodarczej, budowaniu więzi społecznych oraz tożsamości regionalnej. Innowacyjność regionu osiągnięta zostanie z wykorzystaniem potencjału

wewnętrznego do pobudzania kreatywności i przedsiębiorczości mieszkańców. Obszary strategiczne dotyczą:

- 1) specjalizacji regionalnych – branż, które stanowią motory wzrostu; w ramach tych branż Tomaszów Mazowiecki wskazywany jest w ramach sektora zaawansowanych materiałów budowlanych i wzornictwa oraz aspiruje do sektora nowoczesnego przemysłu włókienniczego i mody;
- 2) rozwoju potencjału innowacyjnego – upowszechniania innowacji w branżach, które mogą być motorami wzrostu; Tomaszów Mazowiecki wpisany jest w obszar turystyczny doliny rzeki Pilicy;
- 3) zarządzania innowacjami – poprawa efektywności działania, w tym administracji samorządowej.

1.13. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020

Uchwała Nr XXXIII/644/13 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 26 lutego 2016 w sprawie uchwalenia zaktualizowanej Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego na lata 2007-2020 i zmiany jej nazwy na Strategię Rozwoju Województwa Łódzkiego 2020, zakładała koncentrację działań w 14 obszarach priorytetowych, zgrupowanych w trzech sferach: społecznej, ekonomicznej i funkcjonalno-przestrzennej. Wypracowana w SRWL 2020 wizja zakładała osiągnięcie w 2020 roku spójności terytorialnej i wizerunkowej, wzrost kreatywności i konkurencyjności oraz polepszenie dostępności komunikacyjnej dla uczynienia województwa łódzkiego atrakcyjnym dla inwestycji i wyróżniającym się wysoką jakością życia. SRWL 2020 zakładała działania strategiczne i operacyjne w ujęciu horyzontalnym oraz przestrzennym.

Polityka horyzontalna województwa łódzkiego opiera się na filarach:

- 1) gospodarczym, opisanym celami operacyjnymi:
 - zaawansowana gospodarka wiedzy i innowacji – m.in.: wspieranie specjalizacji i kluczowych przemysłów regionu, rozwój sektora usług i przemysłów kreatywnych oraz wdrażanie niskoemisyjnych o energooszczędnych technologii i upowszechnianie OZE,
 - nowoczesny kapitał ludzki i rynek pracy – m.in.: rozwój szkolnictwa zawodowego, kształtowanie proinnowacyjnych postaw przedsiębiorców,
 - zintegrowanie środowisko przedsiębiorczości dla rozwoju gospodarki – m.in.: współpraca między przedsiębiorcami, samorządami i sferą B+R, prowadzenie kompleksowej polityki przyciągania inwestorów, rozwój instytucji otoczenia biznesu, poprawa konkurencyjności MSP;
- 2) społecznym, opisanym celami:
 - wysoki poziom kapitału społecznego i silne społeczeństwo obywatelskie – m.in.: rozwój sektora organizacji pozarządowych, kształtowanie świadomości regionalnej i lokalnej opartej na historycznej i kulturowej różnorodności,
 - wysoki standard i dostęp do usług publicznych – m.in.: rozwój bazy żłobków i przedszkoli, podniesienie standardu placówek edukacyjnych oraz rozwój kompetencji i technik cyfrowych w procesie edukacji na wszystkich etapach kształcenia, rozwój i racjonalizacja bazy ochrony zdrowia, pomocy społecznej oraz pieczy zastępczej, rozwój bazy i usług kultury, sportu, turystyki i rekreacji, rozwój e-administracji i upowszechnianie elektronicznej obsługi ludności oraz interaktywne narzędzia komunikacji samorządu z mieszkańcami,

- integracja społeczna grup wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem – m.in.: przeciwdziałanie bezradności, wspieranie dzieci i młodzieży z rodzin w trudnej sytuacji ekonomicznej, rozwój i upowszechnianie ekonomii społecznej;
- 3) przestrzennym, opisanym celami:
- wysoka jakość i dostępność infrastruktury transportowej i technicznej – m.in.: rozwój drogowych, kolejowych i lotniczych powiązań zewnętrznych i wewnętrznych, rozwój proekologicznego taboru pasażerskiego i transportu rowerowego, poprawa dostępu do sieci informatycznych i usług teleinformatycznych, zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego, w tym ciepłownictwo, rozwój systemów wodno-kanalizacyjnych i racjonalizacja gospodarki odpadami,
 - wysoka jakość środowiska przyrodniczego – m.in.: utrzymanie bioróżnorodności biologicznej, zwiększenie retencji wód,
 - zrównoważony system osadniczy – m.in.: włączanie obszarów miejskich w system powiązań funkcjonalnych, rewitalizacja zdegradowanych obszarów mieszkaniowych i przemysłowych, w tym rewaloryzacja zabytkowych układów przestrzennych oraz obiektów zabytkowych, kształtowanie krajobrazu kulturowego, w tym zapewnieni wysokiej jakości przestrzeni publicznych.

Polityka terytorialno-funkcjonalna wskazuje na szczególną rolę obszarów miejskich, pełniących funkcje tzw. biegunów wzrostu, wykorzystujących posiadane potencjały do kreowania wzrostu gospodarczego i podnoszenia jakości życia mieszkańców. Tomaszów Mazowiecki aspiruje do miana ośrodka subregionalnego, natomiast SRWL 2020 zalicza Miasto do grupy ośrodków tracących swoje funkcje społeczno-gospodarcze. W odniesieniu do Miast, zakłada się m.in.: następujące strategiczne kierunki działań:

- 1) systemowe wspieranie działań rewitalizacyjnych obszarów zdegradowanych społecznie i gospodarczo,
- 2) kształtowanie przestrzeni publicznych,
- 3) podnoszenie jakości usług publicznych,
- 4) rozwój transportu zbiorowego oraz integracja systemów transportowych,
- 5) efektywność energetyczna,
- 6) racjonalna gospodarka wodno-ściekowa, w tym zwiększona retencja wód,
- 7) zachowanie i kształtowanie korytarzy przewietrzających oraz ochrona terenów zielonych.

Tomaszów Mazowiecki jest też wymieniany w SRWL 2020 w kontekście obszarów funkcjonalnych, czyli obszarów o jednolitych potencjałach wynikających z cech fizyczno-geograficznych lub strukturalno-gospodarczych, które mogą być czynnikami rozwoju dla całego województwa łódzkiego. Miasto występuje w obszarze:

- 1) zagłębienie ceramiczno-budowlane Opoczno – Tomaszów Mazowiecki, dla którego wskazuje się m.in. następujące strategiczne kierunki działań:
 - poprawa dostępu do wiedzy oraz transfer osiągnięć technologicznych,
 - wspieranie powiązań sieciowych,
 - wspieranie specjalistycznego szkolnictwa zawodowego,
 - zwiększanie dostępności transportowej,
- 2) obszary turystyczne dolin rzecznych, dla których wskazuje się strategiczne kierunki działań:
 - rozwój turystyki aktywnej, rekreacyjnej i sportowej,
 - budowę zintegrowanych produktów turystycznych w oparciu o walory kulturowe i przyrodnicze oraz kultywowanie tradycji,
 - wprowadzanie systemowych rozwiązań w zakresie gospodarki wodno-ściekowej,
 - zwiększanie dostępności transportowej.

1.14. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego. Aktualizacja

„Plan zagospodarowania przestrzennego województwa łódzkiego”, przyjęty Uchwałą Nr LX/1648/10 Sejmiku Województwa Łódzkiego z dnia 21 września 2010 roku zakłada, że przyspieszony rozwój Aglomeracji Łódzkiej przełoży się na wzrost społeczno-gospodarczy całego województwa łódzkiego. W swoich założeniach Plan przyjmuje wykorzystanie centralnego położenia województwa łódzkiego w kraju, wykorzystanie lokalnych potencjałów, zachowanie środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz dążenie do budowy wewnętrznej spójności regionu. Zapisy Planu dotyczą wprost Tomaszowa Mazowieckiego w następujących obszarach:

- 1) sieć osadnicza:
 - lokalny biegun wzrostu, stanowiący element krajowej sieci miast ponadlokalnych, rozwijający się w oparciu o posiadany potencjał komunikacyjny, logistyczny, przemysłowy, usługowy i turystyczny,
 - element sieciowej struktury powiązań gospodarczych miast stanowiących centra innowacji opartych na potencjale przemysłowym i specjalizacjach regionalnych,
- 2) powiązania infrastrukturalne:
 - element systemu strategicznych powiązań drogowych,
 - element systemu ponadregionalnych powiązań kolejowych,
 - wzrost bezpieczeństwa energetycznego z wykorzystaniem produkcji energii ze źródeł odnawialnych,
- 3) powiązania środowiskowe i kulturowe:
 - ochrona najcenniejszych zasobów przyrodniczych i krajobrazowych oraz zapewnienie ciągłości systemu ekologicznego,
 - zachowanie i ochrona materialnych i niematerialnych zasobów dziedzictwa kulturowego,
 - atrakcyjność turystyczna,
- 4) środowisko przyrodnicze:
 - ochrona i wzrost różnorodności biologicznej,
 - poprawa jakości wód powierzchniowych,
 - racjonalizacja gospodarki odpadami,
 - poprawa jakości powietrza,

Plan zagospodarowania wskazuje też strategiczne kierunki działań dla województwa łódzkiego, wśród których Tomaszów Mazowiecki wymieniany jest w kontekście Łódzko-Świętokrzyskiej Platformy Materiałów Budowlanych i pasma kulturowo-turystycznego rzeki Pilicy.

2. Wizja obszaru zdegradowanego

Wizja strategiczna to obraz stanu docelowego, osiągniętego po rozwiązaniu problemów w dającej się przewidzieć przyszłości i przy założeniu wystąpienia wyłącznie sprzyjających okoliczności. Wizja pokazać ma sens prowadzonych działań i budować wspólnotę wokół głównego celu działania, którym w przypadku samorządu terytorialnego jest zawsze poprawa jakości i warunków życia mieszkańców.

Wizja „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” dotyczy obrazu zrewitalizowanego obszaru Miasta, w którym udało się rozwiązać najważniejsze problemy społeczne, gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne i infrastrukturalne oraz zahamowano procesy rozprzestrzeniania się problemów na nowe obszary:

Tomaszów Mazowiecki jest miastem, które opanowało rozprzestrzenianie się problemów społecznych. Znaczącej poprawie uległy warunki życia mieszkańców obszarów wyznaczonych do rewitalizacji oraz obszarów wskazanych jako zdegradowane. Poprzez działania rewitalizacyjne, skoncentrowane problemowo i terytorialnie, na wyznaczonych obszarach ograniczono występowanie problemów wynikających z pozostawania bez pracy oraz powiązanych z tym problemów z uzależnieniami. Grupy wskazane w pogłębionej diagnozie problemów społecznych: kobiety, dzieci i młodzież oraz seniorzy, poprzez działania nakierowane na wzmacnianie rodziny, wymagają wsparcia w znacznie mniejszym stopniu, niż przed rozpoczęciem procesów rewitalizacyjnych.

Poprzez realizację projektów podstawowych, za które odpowiadał samorząd lokalny, rozwiązano najważniejsze problemy przestrzenno-funkcjonalne, przywracając przestrzeniom publicznym w Śródmieściu oraz w Parku Niebrowskim i w Parku Michałówek funkcje integrujące, aktywizujące oraz społeczno-kulturalne.

Realizacja projektów uzupełniających, zgłoszonych przez partnerów samorządowych, instytucjonalnych, gospodarczych i społecznych, doprowadziła do pojawienia się nowych i ciekawych ofert na rynku pracy, realizacji nowych projektów społecznych oraz powstania zmodernizowanych i przyjaznych mieszkańcom przestrzeni.

3. Misja

Misja strategiczna to zbiór wartości oraz zachowań, jakimi kierować się będzie samorząd Tomaszowa Mazowieckiego przy realizacji założonych celów strategicznych i operacyjnych. Misja stanowi podstawę do wskazania celów strategicznych i operacyjnych oraz ich realizacji.

Najważniejszą wartością, jaką kierować będzie się samorząd Miasta w procesie rewitalizacji jest otwartość na mieszkańców, ich problemy oraz ich propozycje wyjścia z sytuacji kryzysowej. W dalszej kolejności brane będą pod uwagę:

- współpraca i dialog z wszystkimi zainteresowanymi podmiotami,
- szacunek dla dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego,
- zabezpieczenie potrzeb życiowych mieszkańców.

Najważniejszym standardem zachowań władz Miasta będzie transparentność w działaniu, rozumiana jako przejrzystość procesów wyboru projektów rewitalizacyjnych, ich realizacja zgodnie z zasadami efektywności gospodarowania oraz sprawozdawczość z podjętych zobowiązań. Pozostałe standardy zachowań dotyczą:

- prowadzenia dialogu społecznego w poczuciu współodpowiedzialności za rozwój,
- współpraca partnerska ze wszystkimi podmiotami działającymi na terenie Miasta,
- profesjonalizm i konsekwencja w działaniu.

4. Cele rewitalizacji

Cel główny „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” oraz przyporządkowane mu cele strategiczne, odpowiadają wnioskowi z pogłębionej diagnozy sfery społecznej oraz wskazanych dodatkowych zjawisk kryzysowych.

Celem głównym programu Rewitalizacji jest poprawa jakości i warunków życia mieszkańców obszaru wyznaczonego do rewitalizacji oraz przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się problemów społecznych poza obszary uznane za zdegradowane. Cel ten zostanie osiągnięty poprzez realizację 3 celów strategicznych i przyporządkowanych im celów operacyjnych:

- cel strategiczny I: wsparcie rodzin w wypełnianiu ich funkcji socjalizujących:

- a) cel operacyjny I.1: zmniejszenie skali ubóstwa i przenoszenia negatywnych postaw dorosłych na dzieci,
- b) cel operacyjny I.2: zwiększenie opieki nad potrzebującymi pomocy członkami rodzin oraz osobami samotnymi,
- c) cel operacyjny I.3: profilaktyka uzależnień;
- cel strategiczny II: aktywizacja społeczna i gospodarcza:
 - a) cel operacyjny II.1: zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży,
 - b) cel operacyjny II.2: wspieranie inicjatyw aktywizujących grupy zagrożone marginalizacją,
 - c) cel operacyjny II.3: wspieranie lokalnych i rodzinnych przedsiębiorstw;
- cel strategiczny III: ożywienie przestrzeni:
 - a) cel operacyjny III.1: tworzenie otwartych przestrzeni publicznych,
 - b) cel operacyjny III.2: tworzenie przestrzeni pod działalność gospodarczą,

5. Kierunki działań rewitalizacyjnych

Cel główny „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” – poprawa jakości i warunków życia mieszkańców obszaru wyznaczonego do rewitalizacji oraz przeciwdziałanie rozprzestrzenianiu się problemów społecznych poza obszary uznane za zdegradowane, jest zgodny z naczelną zasadą jaką powinien kierować się samorząd lokalny. Samorząd Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki, realizując ten cel, kierować się będzie zasadami zrównoważonego rozwoju.

I cel strategiczny: wsparcie rodzin w wypełnianiu ich funkcji socjalizujących odnosi się do wsparcia rodzin zamieszkujących obszar wyznaczony do rewitalizacji poprzez realizację zapisów miejskiej strategii rozwiązywania problemów społecznych, gdzie wskazano zarówno działania nakierowane na pomoc rodzinom z dysfunkcjami, jak i działania o charakterze systemowym, które należy podłączyć w ramach miejskiego systemu pomocy społecznej. Cel operacyjny I.1: zmniejszenie skali ubóstwa i przenoszenia negatywnych postaw dorosłych na dzieci wymaga wsparcia działań ukierunkowanych na tworzenie miejsc pracy, zarówno przez sektor prywatny, jak i poprzez tworzenie i wspieranie funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej. Osoby dorosłe, które poprzez pracę wyjdą z ubóstwa, będą mogły przekazywać nowe, pozytywne wzorce dzieciom i młodzieży. Cel operacyjny I.2: zwiększenie opieki nad potrzebującymi pomocy członkami rodzin oraz osobami samotnymi, odnosi się zarówno do dzieci i młodzieży pozbawionej należytej opieki ze strony rodziców, jak i seniorów pozostawionych bez opieki ze swoich bliskich. Działania podejmowane w ramach tego celu powinny zmierzać do integrowania środowiska lokalnego. Cel operacyjny I.3: profilaktyka uzależnień wynika z rozpoznanego problemu współwystępowania ubóstwa i uzależnień. Działania w ramach tego celu powinny iść dwutorowo, po pierwsze należy otoczyć opieką osoby uzależnione i ich rodziny, po drugie należy prowadzić akcje profilaktyczne, propagujące zdrowy styl życia.

II cel strategiczny: aktywizacja społeczna i gospodarcza odnosi się do stosunkowo niskiej aktywności mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego, zarówno w ramach organizacji pozarządowych i grup nieformalnych, jak i w zakładaniu i prowadzeniu działalności gospodarczej. Cel operacyjny II.1: zwiększanie szans edukacyjnych dzieci i młodzieży, dotyczy przede wszystkim upowszechniania idei wolontariatu i postaw przedsiębiorczych oraz wyrównywania szans dzieci i młodzieży z obszarów dotkniętych występowaniem zjawisk kryzysowych. Cel operacyjny II.2: wspieranie inicjatyw aktywizujących grupy zagrożone marginalizacją, dotyczy współpracy władz samorządowych z organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi, które działają lub chcą

działać na obszarze rewitalizacji i chcą wspierać osoby z grup zagrożonych marginalizacją i wykluczeniem, przede wszystkim z wskazanych w diagnozie grup: kobiet, dzieci i młodzieży oraz seniorów. Cel operacyjny II.3: **wspieranie lokalnych i rodzinnych przedsiębiorstw** dotyczy utworzenia systemu wsparcia dla osób z obszarów rewitalizacji, które prowadzą lub zamierzają prowadzić działalność gospodarczą.

III cel strategiczny: **żywienie przestrzeni**, jest reakcją na wskazane w diagnozie problemy z zagospodarowaniem i dostępnością przestrzeni publicznych. Cel operacyjny III.1: **tworzenie otwartych przestrzeni publicznych**, jest domeną samorządu lokalnego, który zarządza zrównoważonym rozwojem Tomaszowa Mazowieckiego. Nie można jednak zapomnieć, że w ramach tego celu realizowane mogą być także działania na terenach będących własnością prywatną. Cel operacyjny III.2: **tworzenie przestrzeni pod działalność gospodarczą**, to z kolei domena prywatnych przedsiębiorców tworzących zarówno przestrzenie otwarte, jak i powierzchnie handlowo-usługowe pod wynajem na działalność komercyjną.

IV. Ramy operacyjne Programu Rewitalizacji dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020

1. Projekty rewitalizacyjne

Zarządzeniem Nr 327/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 roku, Prezydent Miasta Tomaszowa Mazowieckiego ogłosił konsultacje społeczne dotyczące zgłaszania projektów do „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020”. Załącznikiem do zarządzenia była karta projektu rewitalizacyjnego, którą można było wypełnić w formie papierowej oraz elektronicznej i przesłać do Urzędu Miasta pocztą, e-mailem lub na telefon komórkowy (skan lub fotografia dokumentu). Ogłoszenie o konsultacjach zostało umieszczone w dziale aktualności na oficjalnej stronie internetowej Miasta oraz w zakładce poświęconej konsultacjom społecznym, na oficjalnym profilu Miasta w mediach społecznościowych oraz w Biuletynie Informacji Publicznej, w zakładce obejmującej Zarządzenia Prezydenta Miasta. Ogłoszenie zostało także wywieszane na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta oraz ukazało się drukiem w prasie lokalnej.

Konsultacje zostały przeprowadzone w dniach od 1 do 21 września 2016 roku. W wyznaczonym terminie złożono 21 kart projektów rewitalizacyjnych, z których 1 karta została odrzucona ze względu na niewłaściwą formę.

Karta projektu rewitalizacyjnego zawierała następujące pola:

- nazwa – jednoznacznie identyfikująca projekt,
- opis – syntetyczny i odnoszący się do potrzeby realizacji projektu i jego najważniejszych elementów,
- cele – społeczne, gospodarcze, środowiskowe i funkcjonalno-przestrzenne,
- lokalizację – co do zasady w obszarze wyznaczonym do rewitalizacji,
- partnerstwo – wskazanie partnerów projektu,
- produkty – zgodne listą produktów dla działania VI.3 z SzOOP RPO WŁ 2013-2020,
- rezultaty – zgodne listą produktów dla działania VI.3 z SzOOP RPO WŁ 2013-2020,
- szacowany koszt – koszt całkowity oraz, jeśli to możliwe, koszty elementów wskazanych w opisie,
- sposób finansowania – montaż finansowy projektu,
- czas realizacji – co do zasady projekt powinien zakończyć się w 2020 roku,
- stopień gotowości do realizacji – zaawansowanie prac,
- osobę/podmiot zgłaszający – co do zasady lider projektu,
- dane kontaktowe – osoba wypełniająca kartę projektu rewitalizacyjnego.

1.1. Podstawowe projekty rewitalizacyjne

Przygotowując listę podstawowych projektów „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” przyjęto założenie, że mogą się na niej znaleźć projekty, za których realizację w pełni odpowiada Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki. Listę projektów przygotował Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020, powołany Zarządzeniem nr 40/2016 z dnia 25 stycznia 2016 roku. Projektem wiodącym jest zgłoszony przez Urząd Miasta w Tomaszowie Mazowieckim oraz Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej program „Aktywizacji mieszkańców z terenu rewitalizacji miasta Tomaszowa Mazowieckiego pn. OdNowa”.

lp.	nazwa projektu
1	Kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych – Miasto nad rzeką
2	Przebudowa i modernizacja muszli koncertowej wraz z otoczeniem w parku Miejskim im. Solidarności
3	Budowa, rozbudowa i przebudowa budynków i ich adaptacja na cele kulturalne – Miasto otwarte
4	Zagospodarowanie dziedzińca budynku Urzędu Miasta
5	Kompleksowa rewitalizacja budynku przy ul. Konstytucji 3 Maja 36 wraz z otoczeniem
6	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych na osiedlu Nieborów
7	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych Parku Michałówek
8	Przebudowa kamienicy Plac Kościuszki 2/4 wraz z nadaniem nowych funkcji społeczno-gospodarczych
9	Przebudowa i adaptacja poddasza siedziby Miejskiego Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim Plac Kościuszki 18

Wszystkie w/w projekty zlokalizowane są w obszarze wyznaczonym do rewitalizacji, a ich szczegółowy opis zawiera Załącznik nr 1 – Zestawienie informacji o podstawowych projektach rewitalizacyjnych.

1.2. Pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne

Na listę pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych wpisano 11 projektów, zgłoszonych przez instytucje, podmioty gospodarcze oraz osoby prywatne, które wpłynęły w wyznaczonym terminie konsultacji oraz w wyznaczonej formie.

lp.	osoba/podmiot zgłaszający projekt	nazwa projektu
1	Osoba prywatna	Rewitalizacja kamienicy Plac Kościuszki 16
2	Starostwo Powiatowe w Tomaszowie Mazowieckim	Rozwój potencjału społeczno-gospodarczego obszaru rewitalizowanego przy ul. Farbiarskiej w Tomaszowie Mazowieckim poprzez utworzenie Centrum Animacji Społecznej
3	Zakład Gospodarki Ciepłowniczej w Tomaszowie Mazowieckim Sp. z o.o.	Budowa sieci śródmiejskiej
4	Rzymskokatolicka Parafia św. Antoniego	Wzmocnienie funkcji społecznych obszaru zdegradowanego poprzez remont obiektów Parafii Św. Antoniego przy ul. POW w Tomaszowie Mazowieckim
5	Osoba prywatna	Rewitalizacja oraz termomodernizacja kamienicy w Tomaszowie Mazowieckim położonej przy ul. Wschodniej 5/7
6	Łódzka Agencja Rozwoju Regionalnego S.A.	Tomaszowski Inkubator Przedsiębiorczości - TIP
7	Tomaszowskie Towarzystwo Budownictwa Społecznego	Kompleksowa renowacja komunalnej substancji mieszkaniowej*

	Sp. z o.o.	
8	Osoba prywatna	Park Niebrowski – przestrzeń publiczna kształtowana z udziałem mieszkańców jako katalizator rewitalizacji w osiedlu Obrońców Tomaszowa z 1929 roku
9	Gmina Tomaszów Mazowiecki	1) Budowa budynku administracyjno-biurowego z instalacjami i urządzeniami 2) Renowacja elewacji wraz z remontem pomieszczeń istniejącego budynku Urzędu Gminy
10	Zakład Gospodarki Wodno-Kanalizacyjnej w Tomaszowie Mazowieckim Sp. z o.o.	1) Przebudowa sieci wodociągowej z rur azbestowo-cementowych na rury PE lub żeliwne w ulicach: Orzeszkowej, Fabrycznej, Farbiarskiej, Niecałej, 14 Brygady, J. Piłsudskiego, Ciesielskiej, Górnej, św. Antoniego, Murarskiej, Szkolnej o łącznej długości 3999 mb 2) Przebudowa sieci wodociągowej z rur azbestowo-cementowych na rury PE (na odcinku od sklepu Kaufland do ronda przy ul. Gen. Grotta-Roweckiego) w ul. Konstytucji 3 Maja – 1096 mb 3) Renowacja kanału deszczowego w ul. św. Antoniego na odcinku od ul. Seweryna do ul. Mościckiego – 400 mb
11	Tomaszowska Fabryka Filców Technicznych Sp. z o.o.	Fabryka w nowej odsłonie

*zadanie przewidziane do realizacji w latach 2018-2035

Wszystkie w/w projekty zlokalizowane są w obszarze wyznaczonym do rewitalizacji, a ich szczegółowy opis zawiera Załącznik nr 2 – Zestawienie informacji o pozostałych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych.

Projekt pt. „Park Niebrowski – przestrzeń publiczna kształtowana z udziałem mieszkańców jako katalizator rewitalizacji w osiedlu Obrońców Tomaszowa z 1929 roku” jest efektem konsultacji prowadzonych w ramach realizacji Tomaszowskiego Budżetu Obywatelskiego 2016. Projekt o podobnym zakresie działań ale ze znacznie większym szacunkiem kosztów przygotował i złożył Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020, powołany Zarządzeniem nr 40/2016 z dnia 25 stycznia 2016 roku. Ponieważ zadanie to zostaje uznane za podstawowy projekt rewitalizacyjny, w dalszej części Programu Rewitalizacji, projekt ten będzie funkcjonował pod nazwą przyjętą przez Zespół, przy niezmienionym zakresie rzeczowym ale zwiększonym szacunku kosztów realizacji.

2. Komplementarność projektów

Komplementarność podstawowych i pozostałych projektów rewitalizacyjnych rozpatrywana będzie na dwa sposoby:

- komplementarność względem projektów realizowanych przez Gminę Miasto Tomaszów Mazowiecki ze środków Unii Europejskiej w perspektywie 2014-2020,
- komplementarność względem projektów wpisanych do Programu Rewitalizacji.

2.1. Sfera społeczna

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki realizuje projekt „Integracja”, dofinansowany ze środków Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020,

w ramach działania IX.1. Aktywna integracja osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, wśród celów realizacji wskazują oddziaływanie społeczne (*do uzupełnienia*).

2.2. Sfera gospodarcza

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki realizuje w partnerstwie 2 projekty, o oddziaływaniu gospodarczym:

- Kompleksowa promocja potencjału gospodarczego Miasta Tomaszowa Mazowieckiego i Powiatu Tomaszowskiego, w ramach działania II.2.2. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, gdzie Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki jest Liderem i beneficjentem projektu,
- Przebudowa drogi lokalnej wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną w celu otwarcia terenów inwestycyjnych Miasta Tomaszowa Mazowieckiego i Gminy Tomaszów Mazowiecki przy drodze ekspresowej S8, w ramach działania III.2.2. Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020, gdzie Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki jest Liderem i beneficjentem projektu,

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, wśród celów realizacji wskazują oddziaływanie społeczne (*do uzupełnienia*).

2.3. Sfera przestrzenno-funkcjonalna

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki realizuje projekt „Renowacja Parku Rodego”, w ramach działania V.4.1. Ochrona Przyrody Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020.

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, wśród celów realizacji wskazują oddziaływanie społeczne (*do uzupełnienia*).

2.4. Sfera techniczna

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, wśród celów realizacji wskazują oddziaływanie społeczne (*do uzupełnienia*).

2.5. Sfera środowiskowa

Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki realizuje projekt „Zakup niskoemisyjnego taboru publicznego transportu zbiorowego wraz z infrastrukturą towarzyszącą” w ramach działania III.1.2.2. Niskoemisyjny Transport Miejski Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020.

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, wśród celów realizacji wskazują oddziaływanie społeczne (*do uzupełnienia*).

4. Partnerstwo i partycypacja społeczna

Rada Miejska Tomaszowa Mazowieckiego, przyjmując w dniu 26 listopada 2015 roku Uchwałę Nr XIX/191/2015 w sprawie ustalenia kierunków działania dla Prezydenta Miasta w zakresie przygotowania „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa mazowieckiego na lata 2016-2020” szczególny nacisk położyła na partycypację społeczną oraz realizację zasady partnerstwa przy opracowywaniu programu rewitalizacji oraz wdrażaniu projektów rewitalizacyjnych. Rada uznała udział mieszkańców, organizacji pozarządowych i przedsiębiorców działających na obszarach zdegradowanych i wskazanych do rewitalizacji za kluczowy warunek powodzenia działań rewitalizacyjnych. Rada wskazała też, że przez partnerstwo i partycypację rozumie, niż tylko informowanie społeczeństwa o prowadzonych działaniach rewitalizacyjnych ale przede wszystkim współdziałanie przy tworzeniu i realizacji Programu Rewitalizacji.

Na etapie przygotowywania analizy społeczno-gospodarczej dla Miasta Tomaszowa Mazowieckiego zaznaczono, że oprócz analizy danych zastanych niezbędne jest poznanie opinii osób i podmiotów gospodarczych oraz społecznych, które na co dzień funkcjonują w przestrzeni Miasta. We wspomnianych wcześniej założeniach metodologicznych do przygotowania analizy wskazano, że Wykonawca badań miał obowiązek przeprowadzenia wywiadów indywidualnych z pracownikami samorządu terytorialnego, instytucji działających na terenie Miasta oraz z przedsiębiorcami i przedstawicielami organizacji pozarządowych. To ich zdanie było decydujące przy wskazaniu 4 obszarów o szczególnym natężeniu zjawisk kryzysowych.

Wyniki badań i wskazane w diagnozie 4 obszary zdegradowane zostały poddane konsultacjom społecznym ogłoszonym Zarządzeniem Prezydenta Miasta Tomaszowa Mazowieckiego nr 296/2016 z dnia 19 lipca 2016 roku, których celem było zebranie uwag, opinii i propozycji mieszkańców, właścicieli nieruchomości oraz ich użytkowników i zarządców, podmiotów prowadzących działalność gospodarczą oraz organizacji pozarządowych. Konsultacje polegały na wypełnieniu formularza w formie papierowej lub elektronicznej i jego przesłaniu do Urzędu Miasta pocztą, e-mailem lub na telefon komórkowy (skan lub fotografia dokumentu). Ogłoszenie o konsultacjach zostało umieszczone w dziale aktualności na stronie oficjalnej stronie internetowej Miasta oraz w zakładce poświęconej konsultacjom społecznym, na oficjalnym profilu Miasta w mediach społecznościowych oraz w Biuletynie Informacji Publicznej, w zakładce obejmującej Zarządzenia Prezydenta Miasta. Ogłoszenie zostało także wywieszane na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta oraz ukazało się drukiem w prasie lokalnej. Konsultacje zostały przeprowadzone w dniach od 22 lipca do 12 sierpnia 2016 roku. Uwagi, opinie i propozycje w zakresie wskazania obszarów zdegradowanych i wyznaczenia obszaru rewitalizacji złożyło 8 podmiotów, w tym: 3 samorządy lokalne, 1 podmiot gospodarczy, 1 organizacja pozarządowa oraz 3 osoby prywatne. Jedna uwaga, zgłoszona przez osobę prywatną i dotycząca wskazania dodatkowego obszaru zdegradowanego, została odrzucona ze względu na fakt, iż w przeprowadzonej diagnozie społeczno-gospodarczej nie wskazano tego obszaru jako problemowego w zakresie koncentracji negatywnych zjawisk społecznych, funkcjonalno-użytkowych, środowiskowych czy technicznych. Wyniki konsultacji podano do publicznej wiadomości w formie kolejnego Zarządzenia Prezydenta Miasta.

Po wskazaniu obszarów zdegradowanych, Zarządzeniem Nr 327/2016 z dnia 25 sierpnia 2016 roku, Prezydent Miasta Tomaszowa Mazowieckiego ogłosił konsultacje społeczne dotyczące zgłaszania projektów do „programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020”. Konsultacje polegały na wypełnieniu karty projektu rewitalizacyjnego, którą można było wypełnić w formie papierowej lub elektronicznej i przesłać do Urzędu Miasta pocztą, e-mailem lub na telefon komórkowy (skan lub fotografia dokumentu). Ogłoszenie o konsultacjach zostało umieszczone w dziale aktualności na oficjalnej stronie internetowej Miasta oraz w zakładce poświęconej konsultacjom społecznym, na oficjalnym profilu Miasta w mediach społecznościowych oraz w Biuletynie Informacji Publicznej, w zakładce obejmującej Zarządzenia Prezydenta Miasta. Ogłoszenie zostało także wywieszane na tablicy ogłoszeń Urzędu Miasta oraz ukazało się drukiem

w prasie lokalnej. Konsultacje zostały przeprowadzone w dniach od 1 do 21 września 2016 roku. W wyznaczonym terminie złożono 21 kart projektów rewitalizacyjnych, z których 1 karta została odrzucona ze względu na niewłaściwą formę.

Na uwagę zasługuje fakt, że wśród projektów rewitalizacyjnych znajdują się dwa o szczególnym znaczeniu dla mieszkańców Tomaszowa Mazowieckiego, wskazane władzom samorządowym poprzez udział w głosowaniu w ramach I i II edycji Tomaszowskiego Budżetu Obywatelskiego. Pierwszym z tych projektów jest „Park Niebrowski – przestrzeń publiczna kształtowana z udziałem mieszkańców”, przygotowany w ramach cyklu warsztatów i spotkań moderowanych przez specjalistów z Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Uniwersytetu Warszawskiego. W toku ponad dwuletnich prac powstał projekt zagospodarowania funkcjonalno-przestrzennego obszaru znajdującego się w środku największego, tomaszowskiego osiedla. Druga inicjatywa, dotycząca „Zagospodarowania skweru przy ul. Wrzosowej na Park Miejski Michałówek”, została wskazana do realizacji w roku 2017 w ramach projektów lokalnych. Obie te inicjatywy zostały uznane przez Zespół ds. opracowania Programu Rewitalizacji za kluczowe i wpisane na listę projektów podstawowych, co oznacza, że za ich realizację odpowiada Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki.

Ostatnim elementem zapewniającym partycypację mieszkańców na etapie tworzenia „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” były konsultacje projektu, które odbyły się w formie zgłaszania uwag i wniosków oraz w formie spotkań z mieszkańcami wskazanych do rewitalizacji obszarów i z udziałem wszystkich zainteresowanych rewitalizacją stron (*do uzupełnienia – konsultacje w dniach 31.10 – 17.11.2016 r.*).

Obok partycypacji, niezmiernie ważne dla Zespołu ds. opracowania Programu Rewitalizacji było partnerstwo, rozumiane jako współdziałanie przedstawicieli samorządu Miasta Tomaszowa Mazowieckiego ze wszystkimi instytucjami i podmiotami zainteresowanymi realizacją działań rewitalizacyjnych. Jednym z przykładów tak rozumianego partnerstwa jest udział przedstawicieli Urzędu Miasta w Tomaszowie Mazowieckim przy tworzeniu projektu „Rozwój potencjału społeczno-gospodarczego obszaru rewitalizowanego przy ul. Farbiarskiej w Tomaszowie Mazowieckim poprzez utworzenie Centrum Animacji Społecznej”. Potrzeba realizacji projektu wyniknęła z przeprowadzonej analizy społeczno-gospodarczej i wskazania jako zdegradowanego obszaru „Śródmieście”. Powiat Tomaszowski, posiadający na wskazanym obszarze zabudowaną nieruchomość po byłej szkole zawodowej, tzw. budowlance, zaproponował aby w miejscu zdegradowanych technicznie budynków, które utraciły swoją funkcjonalność utworzyć Centrum Animacji Społecznej. Do projektu partnerskiego zaproszono, obok Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki, także Łódzką Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. i 3 organizacje pozarządowe, które miały swoją siedzibę w zdegradowanych budynkach. Dzięki wspólnej pracy (m.in. dwudniowe warsztaty z udziałem zainteresowanych stron) powstaje projekt funkcjonalno-użytkowy dla zagospodarowania i nadania nowych funkcji społecznych, gospodarczych i środowiskowych.

5. Szacunkowe ramy finansowe

Zgodnie z przyjętymi założeniami, opisanymi powyżej, szacunkowe ramy finansowe opracowano osobno dla projektów podstawowych, za których realizację odpowiedzialność przyjmuje Gmina Miasto Tomaszów Mazowiecki (perspektywa do 2020 roku) oraz osobno dla pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych (perspektywa do 2023 roku). Dane do szacunkowych ram finansowych zaczerpnięto z kart projektów rewitalizacyjnych, które stanowią odpowiednio załącznik nr 2 i 3 do niniejszego programu.

5.1. Szacunkowe ramy finansowe dla podstawowych projektów rewitalizacyjnych

lp.	nazwa projektu	szacunkowa wartość projektu w zł	źródła finansowania
1	Aktywizacja mieszkańców z terenu rewitalizacji miasta Tomaszowa Mazowieckiego pn. „Od Nowa”	560 000,00	<ul style="list-style-type: none"> • wkład własny z budżetu Gminy Miasto Tomaszów Mazowiecki • dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej w ramach perspektywy finansowej 2014-2020 • środki NFOiGW oraz WFOSiGW
2	Kompleksowe zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych – Miasto nad rzeką	16 000 000,00	
3	Przebudowa i modernizacja muszli koncertowej wraz z otoczeniem w parku Miejskim im. Solidarności	7 000 000,00	
4			
5			
6	Zagospodarowanie dziedzińca budynku Urzędu Miasta	2 500 000,00	
7	Kompleksowa rewitalizacja budynku przy ul. Konstytucji 3 Maja 36 wraz z otoczeniem	4 000 000,00	
8	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych na osiedlu Nieborów	1 800 000,00	
9	Zagospodarowanie przestrzeni publicznej oraz modernizacja miejsc rekreacji i terenów zielonych Parku Michałówek	1 500 000,00	
10	Przebudowa kamienicy Plac Kościuszki 2/4 wraz z nadaniem nowych funkcji społeczno-gospodarczych	3 500 000,00	
11	Przebudowa i adaptacja poddasza siedziby Miejskiego Centrum Kultury w Tomaszowie Mazowieckim Plac Kościuszki 18	2 500 000,00	
	razem	74 800 000,00	

5.2. Szacunkowe ramy finansowe dla pozostałych przedsięwzięć rewitalizacyjnych

lp.	nazwa projektu	szacunkowa wartość projektu w zł	źródła finansowania
1	Rewitalizacja kamienicy Plac Kościuszki 16	1 000 000,00	wkład własny kredyty i pożyczki dofinansowanie ze środków UE
2	Rozwój potencjału społeczno-gospodarczego obszaru rewitalizowanego przy ul. Farbiarskiej w Tomaszowie Mazowieckim poprzez utworzenie Centrum Animacji Społecznej	10 350 000,00	środki własne dofinansowanie ze środków UE
3	Budowa sieci śródmiejskiej	1 384 000,00	wkład własny środki WFOSiGW
4	Wzmocnienie funkcji społecznych obszaru zdegradowanego poprzez remont obiektów Parafii Św. Antoniego przy ul. POW w Tomaszowie Mazowieckim	3 500 000,00	wkład własny dofinansowanie ze środków UE
5	Rewitalizacja oraz termomodernizacja kamienicy w Tomaszowie Mazowieckim położonej przy ul. Wschodniej 5/7	1 000 000,00	wkład własny kredyty i pożyczki dofinansowanie ze środków UE
6	Tomaszowski Inkubator Przedsiębiorczości – TIP	10 350 000,00	środki własne dofinansowanie ze środków UE
7	Kompleksowa renowacja komunalnej substancji mieszkaniowej*	86 500 000,00	wkład własny kredyty i pożyczki
8	1) Budowa budynku administracyjno-biurowego z instalacjami i urządzeniami 2) Renowacja elewacji wraz z remontem pomieszczeń istniejącego budynku Urzędu Gminy	2 600 000,00	wkład własny dofinansowanie ze środków UE
9	1) Przebudowa sieci wodociągowych z rur azbestowo-cementowych na rury PE lub żeliwne w ulicach: Orzeszkowej, Fabrycznej, Farbiarskiej, Niecałej, 14 Brygady, J. Piłsudskiego, Ciesielskiej, Górnej, św. Antoniego, Murarskiej, Szkolnej o łącznej długości 3999 mb 2) Przebudowa sieci wodociągowej z rur azbestowo-cementowych na rury PE (na odcinku od sklepu Kaufland do ronda przy ul. Gen. Grot-	2 900 000,00	wkład własny środki WFOSiGW

	Roweckiego) w ul. Konstytucji 3 Maja – 1096 mb 3) Renowacja kanału deszczowego w ul. św. Antoniego na odcinku od ul. Seweryna do ul. Mościckiego – 400 mb		
10	Fabryka w nowej odsłonie	10 000 000,00	wkład własny kredyty i pożyczki dofinansowanie ze środków UE
	razem	129 584 000,00	

*zadanie przewidziane do realizacji w latach 2018-2035

6. System zarządzania

Podstawą systemu zarządzania procesami rewitalizacyjnymi jest, utworzony na podstawie Zarządzenia Nr 40/2016 Prezydenta Miasta Tomaszowa Mazowieckiego z dnia 25 stycznia 2016 roku, zespół do opracowania „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020”. Zespołem kieruje pierwszy Zastępca Prezydenta Miasta, nadzorujący szeroko rozumiany pion techniczny Urzędu Miasta, a jego zastępcą jest drugi Zastępca Prezydenta Miasta, nadzorujący szeroko rozumiany pion społeczny Urzędu Miasta. W skład zespołu wchodzi ponadto dyrektorzy wydziałów: inwestycji, architektury, spraw społecznych i promocji zdrowia oraz kultury. Przewodniczący Zespołu może powoływać podzespoły problemowe oraz zapraszać do udziału w pracach zespołu inne osoby.

W ramach Urzędu Miasta w Tomaszowie Mazowieckim utworzono także stanowisko Głównego Specjalisty ds. Rozwoju Gospodarczego, podległe bezpośrednio Prezydentowi Miasta, któremu przyporządkowano zadania związane z opracowaniem Programu Rewitalizacji, prowadzeniem konsultacji społecznych programu, monitorowanie stopnia realizacji podstawowych projektów rewitalizacyjnych oraz współpracę z podmiotami realizującymi pozostałe przedsięwzięcia rewitalizacyjne.

Po przyjęciu „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” powołany zostanie Komitet Rewitalizacji, w skład którego wejdą:

- członkowie Zespołu ds. opracowania programu rewitalizacji,
- przedstawiciele Rady Miejskiej Tomaszowa Mazowieckiego,
- przedstawiciele Miejskiej Rady Działalności Pożytku Publicznego,
- przedstawiciele podmiotów zgłaszających karty projektów rewitalizacyjnych.

7. System monitorowania

Za monitorowanie wskaźników realizacji „Programu Rewitalizacji Miasta Tomaszowa Mazowieckiego na lata 2016-2020” odpowiedzialny będzie Komitet Rewitalizacji.

Podstawowy system monitoringu zakłada mierzenie stopnia osiągnięcia wskaźników wskazanych w Szczegółowym Opisie Osi Priorytetowych Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Łódzkiego na lata 2014-2020 raz w roku przez cały okres obowiązywania Programu Rewitalizacji, tj. do roku 2020 oraz raz po zakończeniu okresu jego obowiązywania, tj. w roku 2021.

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne, opisane w załączniku nr 1 i 2, zawierają odniesienie do produktów i rezultatów, tj.:

- wskaźników produktu:
 - powierzchnia obszarów objętych rewitalizacją (ha),
 - liczba wspartych obiektów infrastruktury zlokalizowanych na rewitalizowanych obszarach (szt.),
 - wyremontowane budynki mieszkalne na obszarach miejskich (szt.),
- wskaźnika rezultatu:
 - liczba przedsiębiorstw ulokowanych na zrewitalizowanych obszarach (szt.).

Podstawowe i pozostałe projekty rewitalizacyjne zakładały osiągnięcie celów społecznych, gospodarczych, środowiskowych i funkcjonalno-przestrzennych. Dla każdego projektu powstanie indywidualna karta oceny stopnia osiągnięcia deklarowanych wskaźników, oparta na mierzalnych wartościach. Każdy projekt będzie monitorowany w zakresie tych wskaźników raz w roku przez cały okres realizacji projektu oraz raz po jego zakończeniu.

7.8. System ewaluacji

Za ewaluację projektu odpowiada Komitet Rewitalizacji, który przeprowadzi ewaluację w trybie:

1. on going na koniec każdego roku obowiązywania Programu Rewitalizacji,
2. ex-post na zakończenie realizacji Programu Rewitalizacji, tj. w I półroczu 2021 roku.

Załączniki

Załącznik nr 1 – Zestawienie informacji o podstawowych projektach rewitalizacyjnych

Załącznik nr 2 – Zestawienie informacji o pozostałych przedsięwzięciach rewitalizacyjnych